

Meeuwenvisie Zuidwestelijke Delta

Beheer van populaties grote meeuwen in het Deltagebied van Nederland en België

Auteurs

F.A. Arts, W.M. Janse

Datum: 16 november 2021

Titel: Meeuwenvisie Zuidwestelijke Delta

Subtitel: Beheer van populaties grote meeuwen in het Deltagebied van Nederland en België

Contactpersoon: Floor Arts
Email: floor@deltamilieu.nl
Telefoon: 06-22783429

Status uitgave: definitief

Rapport nr.: 2021-07

Datum uitgave: 16 november 2021

Samenstellers: Ir. F.A. Arts
Ing. W.M. Janse

Aantal pagina's inclusief bijlagen: 60

Projectleider: Floor Arts

Opdrachtgever: Coalitie Delta Natuurlijk

Foto omslag: Kolonie zilver- en kleine mantelmeeuwen op de Maasvlakte, 26 mei 2021 (foto Maarten Sluijter)

Akkoord voor uitgave: Directie Deltamilieu Projecten
P.S. Roege

Paraaf:

Graag citeren als: Arts F.A. & Janse W.M. 2021 Meeuwenvisie Zuidwestelijke Delta. Deltamilieu Projecten Rapportnr. 2021-07. DMP, Vlissingen.

Deltamilieu Projecten is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Deltamilieu Projecten; opdrachtgever vrijwaart Deltamilieu Projecten voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Deltamilieu Projecten / Port of Rotterdam, Port of Antwerp, North Sea Port, Het Zeeuwse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Vogelbescherming Nederland, Zeeuwse Milieufederatie en Natuurpunt Vlaanderen.

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Deltamilieu Projecten, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

deltamilieu
PROJECTEN

Postadres
Varkensmarkt 9
4101 CK Culemborg
info@deltamilieu.nl

Bezoekadres
Edisonweg 53D
4382 NV Vlissingen

Inhoud

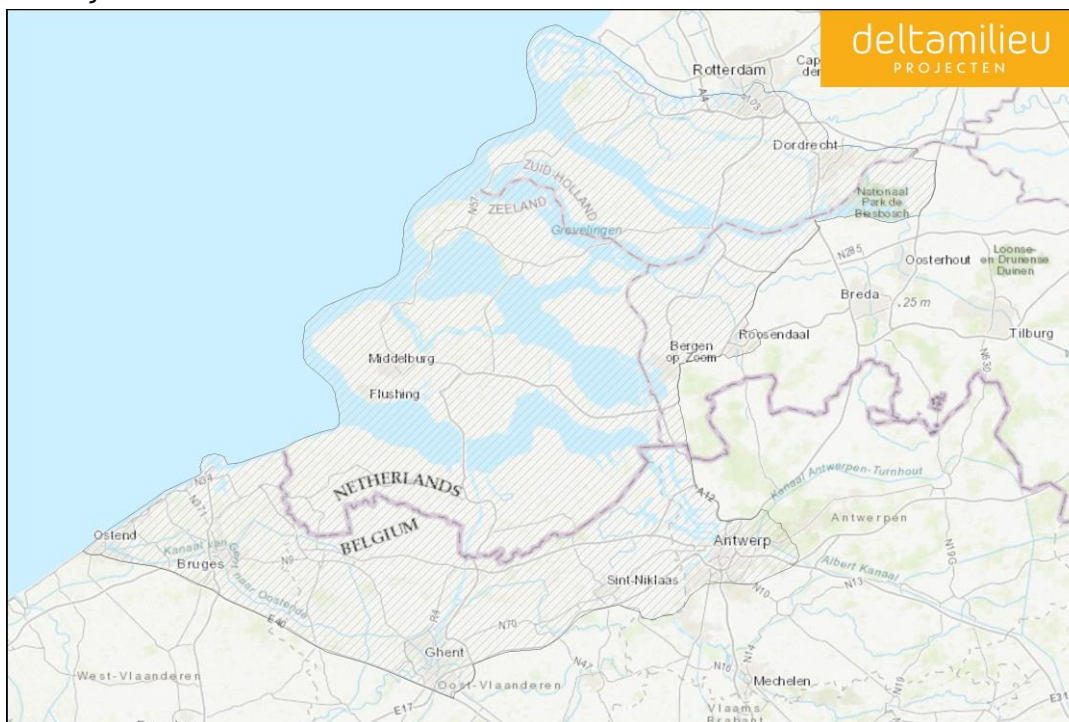
1.	Inleiding	5
2.	Meeuwenpopulaties Deltagebied	6
2.1	Verspreiding, trend en aantallen	6
2.1.1	Kleine mantelmeeuw	6
2.1.2	Zilvermeeuw	10
2.2	Populatie dynamiek	14
2.2.1	Populatiegrootte	14
2.2.2	Drukfactoren	18
2.3	Knelpunten	21
2.4	Schets toekomst.....	23
2.5	Streefgetal	25
3.	Geschikte broedlocaties	28
3.1	Inleiding.....	28
3.2	Proces tot bestemmen broedlocaties grote meeuwen Zuidwestelijke Delta...	29
3.3	Aangewezen broedgebieden	31
3.4	Hoe locaties broedvrij te houden/maken	32
3.5	Broedgebieden geschikt maken	32
3.6	Standpunt Vos	33
	Beschouwing duurzaamheid visie.....	35
	Uitvoeringsprogramma Deltavisie meeuwen.....	35
	Literatuur	39
	Bijlage 1 Verspreidingskaarten	40
	Bijlage 2 Resultaten uitwerking per deelgebied	50
	Bijlage 3 Voorbeelden van oplossingsrichtingen.....	57
	Bijlage 4 Deelnemers werksessies Meeuwenvisie	60

Hoofdpunten en afspraken visie

1. Partijen streven ernaar om tot een duurzame instandhouding van grote meeuwen te komen in het licht van hun eigen handelen en de door hen beheerde terreinen. Dit streven staat naast de algemene verantwoordelijkheid van de Nederlandse en Vlaamse overheid om tot een duurzame instandhouding van betrokken soorten te komen.
2. Partijen erkennen dat de situatie in de Delta en historische ontwikkelingen, in combinatie met verwachte toekomstige ontwikkelingen, ertoe leiden dat de huidige broedpopulaties van de zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw in de Zuidwestelijke Delta op korte termijn verder af zullen nemen. Oppervlakte geschikte broedgelegenheid krimpt, voedsel is waarschijnlijk beperkend, grondpredatoren (vos) verspreiden zich over de hele Zuidwestelijke Delta, ze worden bestreden en verjaagd op plaatsen waar ze niet gewenst zijn. Dat uit zich in: lage reproductie, afname overleving en een toename in dispersie.
3. Om die reden zijn de volgende streefgetallen bepaald: zilvermeeuw 14.000-19.000 paar, kleine mantelmeeuw 22.000-32.000 paar. Deze streefgetallen kunnen vertaald worden in: zilvermeeuw 1.100-1.500 hectare en kleine mantelmeeuw 600-900 hectare geschikt broedgebied. Vanwege het broeden in gemengde kolonies mogen de oppervlaktes niet zomaar opgeteld worden en zal er in totaal minder oppervlak nodig zijn voor de “grote meeuwen”. Indien broedgebieden optimaal ingericht worden kan men mogelijk met minder ha toe.
4. Behoud van kolonies van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw staat op gespannen voet met bepaalde menselijke activiteiten en met behoud van populaties van andere kustbroedvogels. Op diverse plekken zijn grote meeuwen daardoor ongewenst en daarom is het belangrijk om, naast het versterken van bepaalde bestaande kolonies, ook nieuwe plekken geschikt te maken.
5. Partijen streven ernaar om binnen 10 jaar voldoende geschikt, duurzaam broedgebied in de delta beschikbaar te hebben. Dat doen zij door gezamenlijk projecten op touw te zetten om tot nieuw of verbeterd broedgebied te komen. Hiertoe spreken zij af om nog in 2021 tot een gezamenlijk uitvoeringsprogramma te komen, daar waar nodig in samenwerking met andere partijen.
6. Partijen erkennen dat hiermee ieder zijn deel doet om tot een duurzame instandhouding te komen. De verantwoordelijkheid van partijen eindigt niet bij het doen van voldoende inspanningen om terreinen in te richten en de kans op kolonisatie en voldoende broedsucces te maximaliseren, binnen de afgesproken termijn. Ze blijven zich gezamenlijk inspannen voor een duurzaam beheer van de broedgebieden.
7. Partijen spreken elkaar aan op het nakomen van deze afspraken. Partijen spreken elkaar niet aan op (negatieve) populatietrends waarvoor oorzaken zijn aan te wijzen die buiten de macht van betrokken partijen liggen (zoals visserijbeleid).

1. Inleiding

Havenbedrijven (Port of Rotterdam, Port of Antwerp en North Sea Port) en Coalitie Delta Natuurlijk (Coalitie Delta Natuurlijk is een samenwerkingsverband van Brabants Landschap, Brabantse Milieufederatie, Het Zeeuwse Landschap, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland, Staatsbosbeheer, Vogelbescherming Nederland, WNF, Zuid-Hollands Landschap en de Zeeuwse Milieufederatie) en Natuurpunt Vlaanderen hebben de handen ineengeslagen om een visie te ontwikkelen voor een duurzaam beheer van de populaties van grote meeuwen (= zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw). Andere soorten zoals stormmeeuw liften mee. Hiertoe is als eerste stap een onderzoek uitgevoerd door Bureau Waardenburg en Deltamilieu Projecten om meer inzicht te krijgen in ontwikkelingen van grote meeuwen op metapopulativeniveau, in relatie tot havenontwikkelingen (Potiek *et al.* 2017). De volgende fase richt zich op een vertaling van het onderzoek naar een concrete visie op de omgang met grote meeuwen in de delta in relatie tot onder andere havenontwikkelingen. Het doel om tot een door alle partijen gedragen visie over de omgang op lange termijn met broedlocaties van grote meeuwen in de Zuidwestelijke Delta te komen en een uitvoeringsplan op hoofdlijnen.

Begrenzing Zuidwestelijke Delta in het kader van meeuwenvisie (gearceerd)

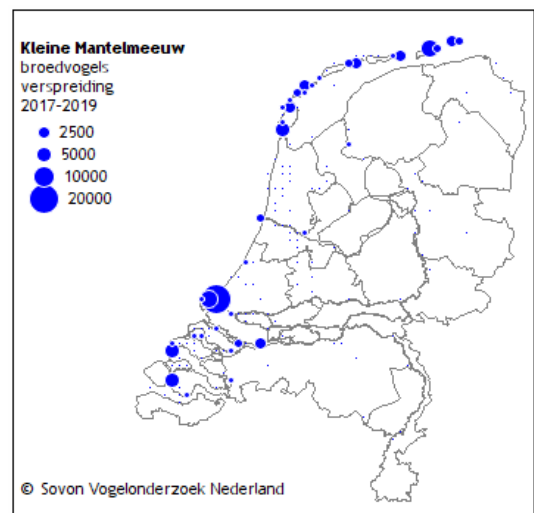
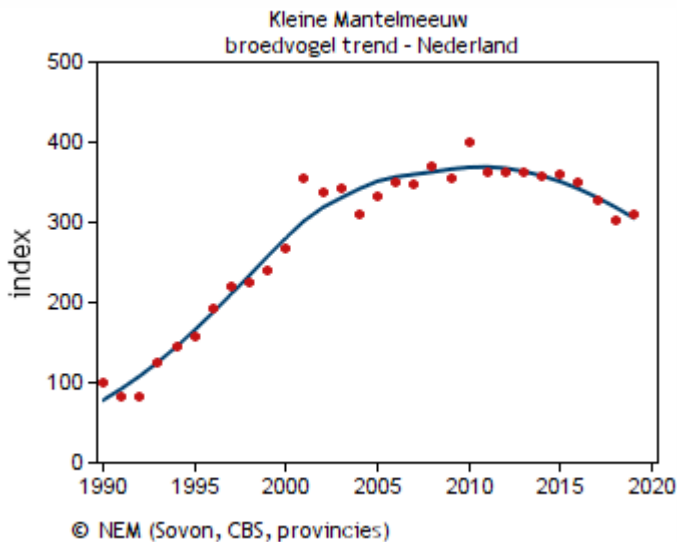
Het idee voor het schrijven van een Meeuwenvisie voor het Deltagebied is al vóór de Coronacrisis ontstaan. De insteek was, om een drietal workshops te organiseren met de havenbedrijven en de terrein beherende organisaties. Hierbij zou in iedere workshop een thema te behandeld worden om uiteindelijk tot een gezamenlijke visie te komen. Als gevolg van de coronamaatregelen zijn deze workshops omgezet naar drie digitale bijeenkomsten. De Zeeuwse Milieufederatie speelde hierin een faciliterende rol. Zij zorgden voor afstemming van de agenda's en verzorgden de digitale uitnodigingen en technische ondersteuning. Deltamilieu Projecten zorgde voor de inhoudelijke begeleiding. Er is naar gestreefd om de workshops inhoudelijk vergelijkbaar te houden met het oorspronkelijke idee. Waar de deelnemers (zie bijlage 4) in het oorspronkelijke plan in groepjes uiteen zouden gaan, gingen de deelnemers nu in digitale kamers in groepjes uiteen om bepaalde thema's te bespreken.

2. Meeuwenpopulaties Deltagebied

2.1 Verspreiding, trend en aantallen

2.1.1 Kleine mantelmeeuw

Het huidig aantal broedparen van de kleine mantelmeeuw in Nederland is 75.000 - 90.000 paar (Sovon). Op de lange termijn (1990-2019) is sprake van een significante toename van minder dan 5% per jaar, op de korte termijn (laatste 12 jaren) is de trend negatief met een significante afname van minder dan 5% per jaar. Het Waddengebied en Deltagebied nemen de overgrote meerderheid van de broedparen voor hun rekening, beiden ongeveer de helft.

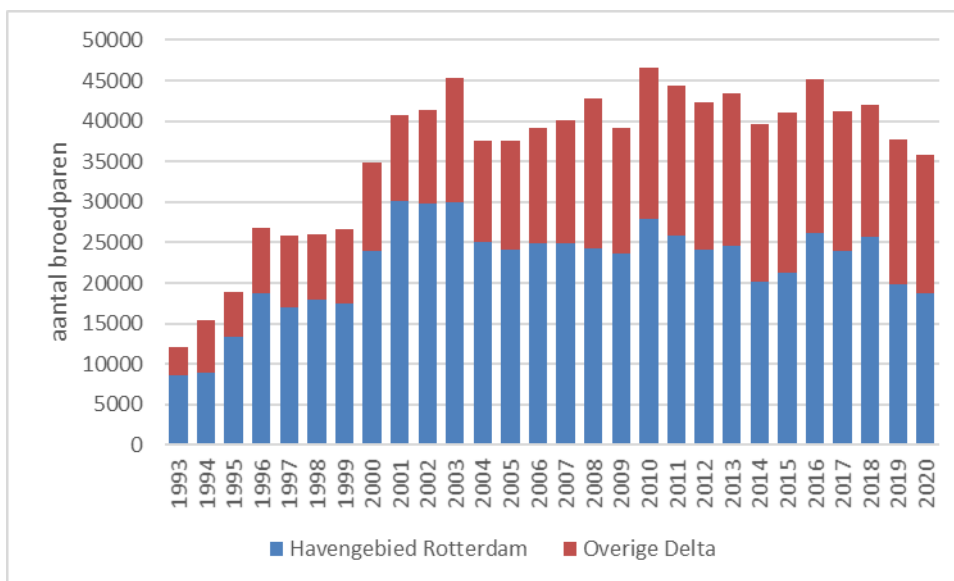

Trend en verspreiding van de kleine mantelmeeuw in Nederland

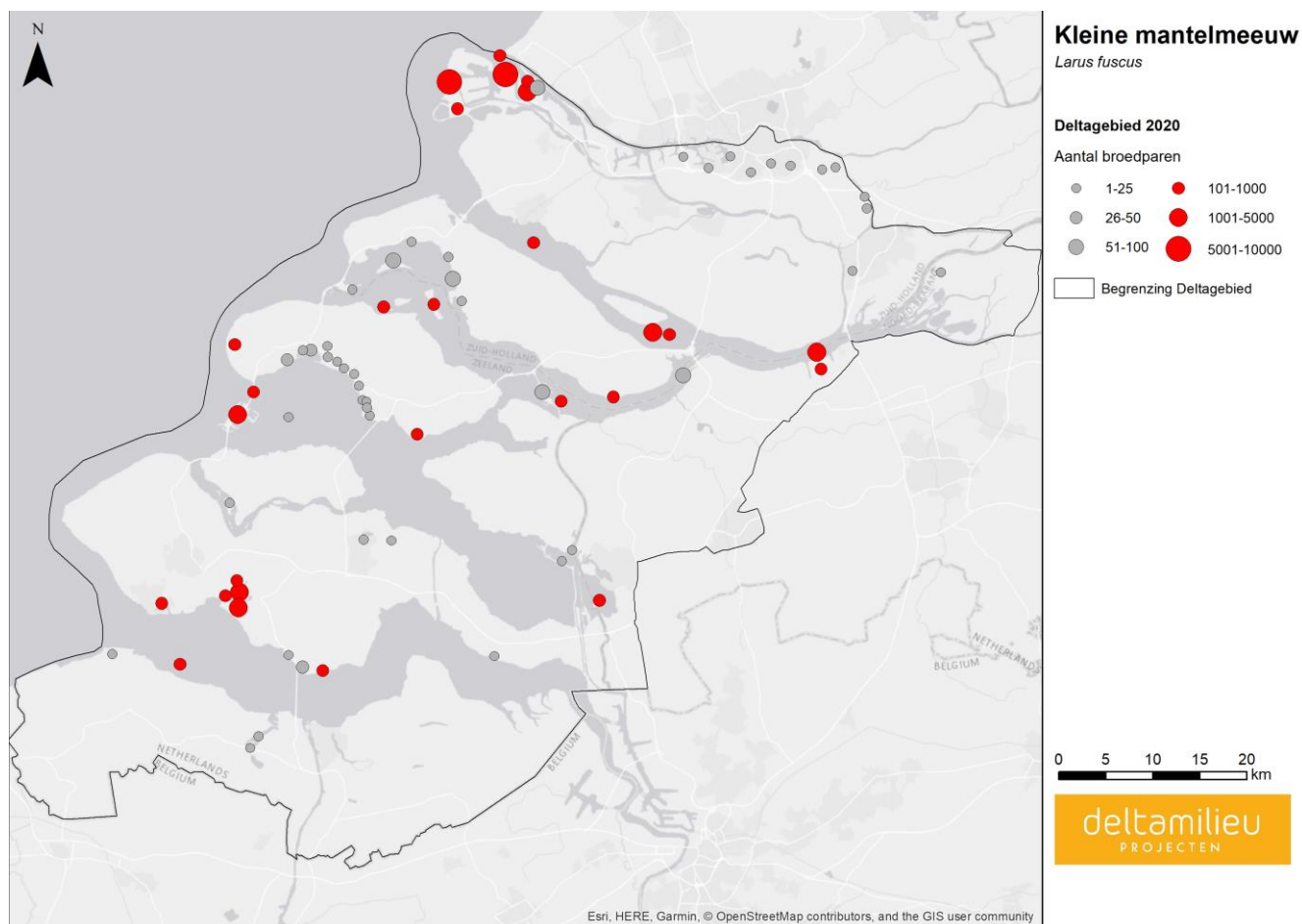

Broedende kleine mantelmeeuw in de Meeuwenduinen, 24 mei 2021 (foto Maarten Sluijter)

In het Deltagebied stabiliseerde het aantal broedparen zich rond de eeuwwisseling na een sterke toename in de jaren negentig en werden jaarlijks tussen de 40.000 en 45.000 broedparen geteld in het Deltagebied. Vanaf 2019 is een forse afname van het aantal broedparen vastgesteld, in 2020 werden minder dan 36.000 broedparen vastgesteld (Rijkswaterstaat/Deltamilieu Projecten). Diverse factoren zijn in meerdere of mindere mate en vaak in combinatie direct of indirect van invloed geweest op die afname in de havens. Dat zijn onder andere: de komst van de vos, het jaarlijks rapen van duizenden eieren in het havengebied van Rotterdam, het in gebruik nemen van optie-terreinen en een veranderd voedselaanbod. In Maasvlakte/Europoort nam het aantal broedparen recent met 20% af van 25.000 paar in 2007-2018 naar minder dan 20.000 paar in 2019-2020. In de rest van de Delta komen de laatste jaren ca. 16.000 paren tot broeden; die trend is nog stabiel.

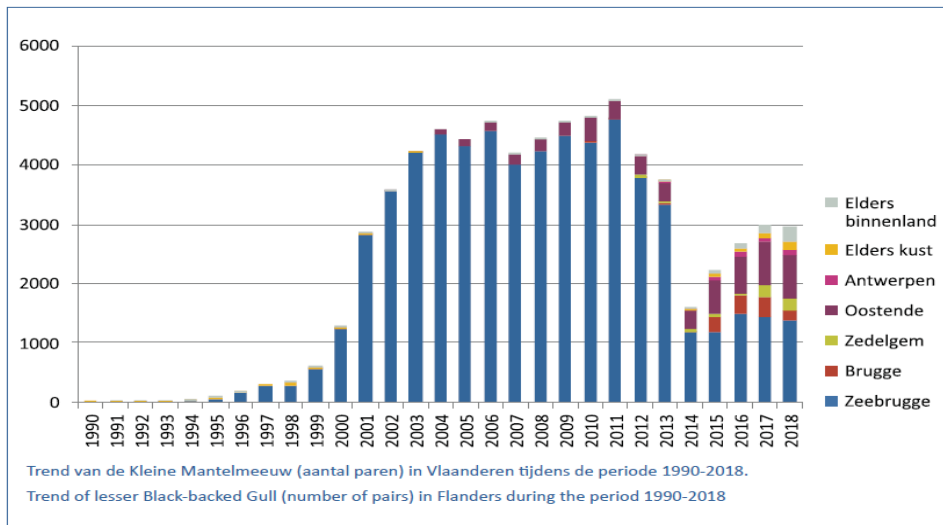

Trend van de kleine mantelmeeuw in het Deltagebied in de periode 1993-2020 (NL).

Verspreiding van de kleine mantelmeeuw in het Deltagebied in 2020 (NL).

De broedpopulatie van de kleine mantelmeeuw in Vlaanderen (BE) wordt geschat op 1.500-4.000 paar (Vermeersch *et al.* 2020). Op de lange termijn is sprake van een toename maar op de korte termijn is sprake van een afname. In het begin van deze eeuw broedden bijna alle kleine mantels in het havengebied van Zeebrugge. De sterke toename werd grotendeels bepaald door immigratie naar Zeebrugge vanuit Nederlandse en Engelse kolonies en in een latere fase ook door de aanwas van “eigen” jonge vogels. Rond 2002 stabiliseerde de Zeebrugse populatie rond de 4.000 à 4.500 paar. In 2013 stortte de grondbroedende populatie in Zeebrugge in elkaar door de komst van de vos. Een deel van de broedvogels reageerde daarop door op daken te gaan broeden wat leidde tot een enorme dispersie naar bedrijventerreinen en kustgemeenten. In 2018 broedden er naar schatting 3.000 paar in Vlaanderen. Tot 2014 broedde minder dan 12% van de Vlaamse populatie op daken van gebouwen, maar sinds 2014 is dat toegenomen naar 72% in 2017.

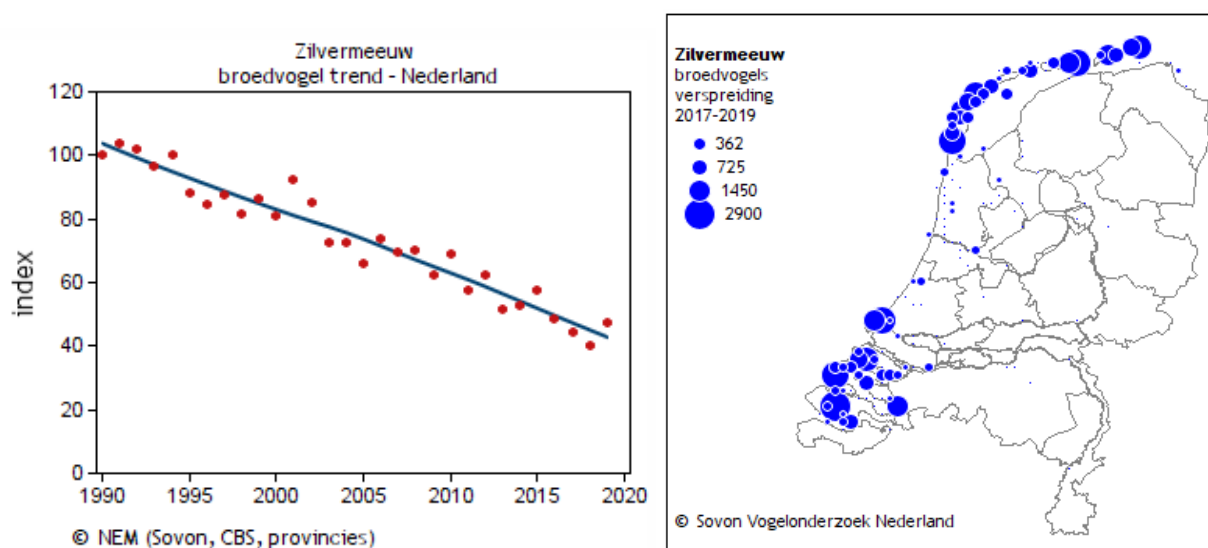
Trend van de kleine mantelmeeuw in Vlaanderen in de periode 1990-2018 (Vermeersch et al. 2020).

Kolonie zilver- en kleine mantelmeeuwen op de Kop van de Beer (Maasvlakte), 26 mei 2021 (Maarten Sluijter)

2.1.2 Zilvermeeuw

Het huidig aantal broedparen van de zilvermeeuw in Nederland is 30.000 - 35.000 paar (Sovon.nl). Zowel op de lange termijn (1990-2019) als korte termijn (laatste 12 jaren) is sprake van een significante afname van minder dan 5% per jaar. Net als bij de kleine mantelmeeuw is dit voorafgegaan door een enorme toename in de jaren tachtig van vorige eeuw (Spaans 1998). Het Waddengebied en Deltagebied nemen de overgrote meerderheid van de broedparen voor hun rekening, beiden ongeveer de helft.

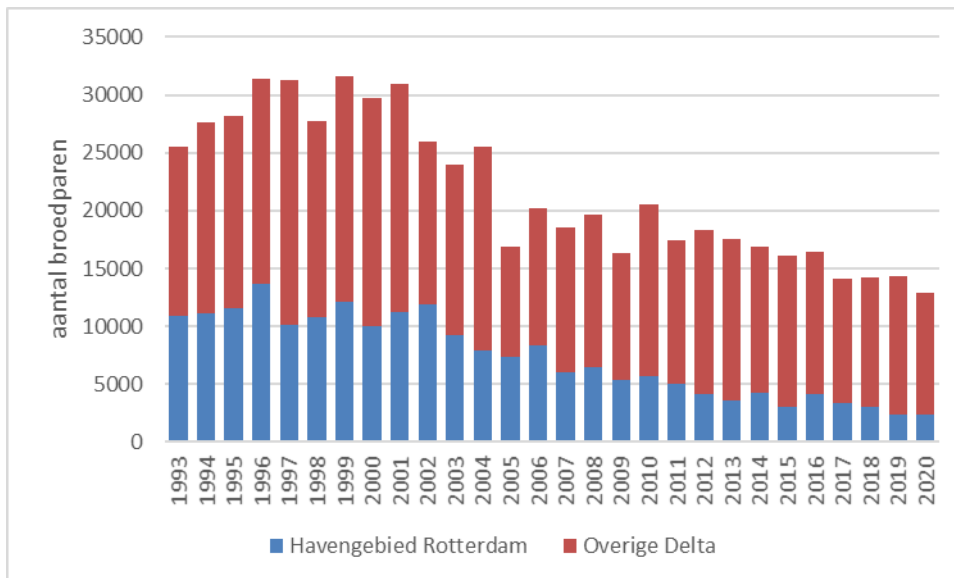

Trend en verspreiding van de zilvermeeuw in Nederland

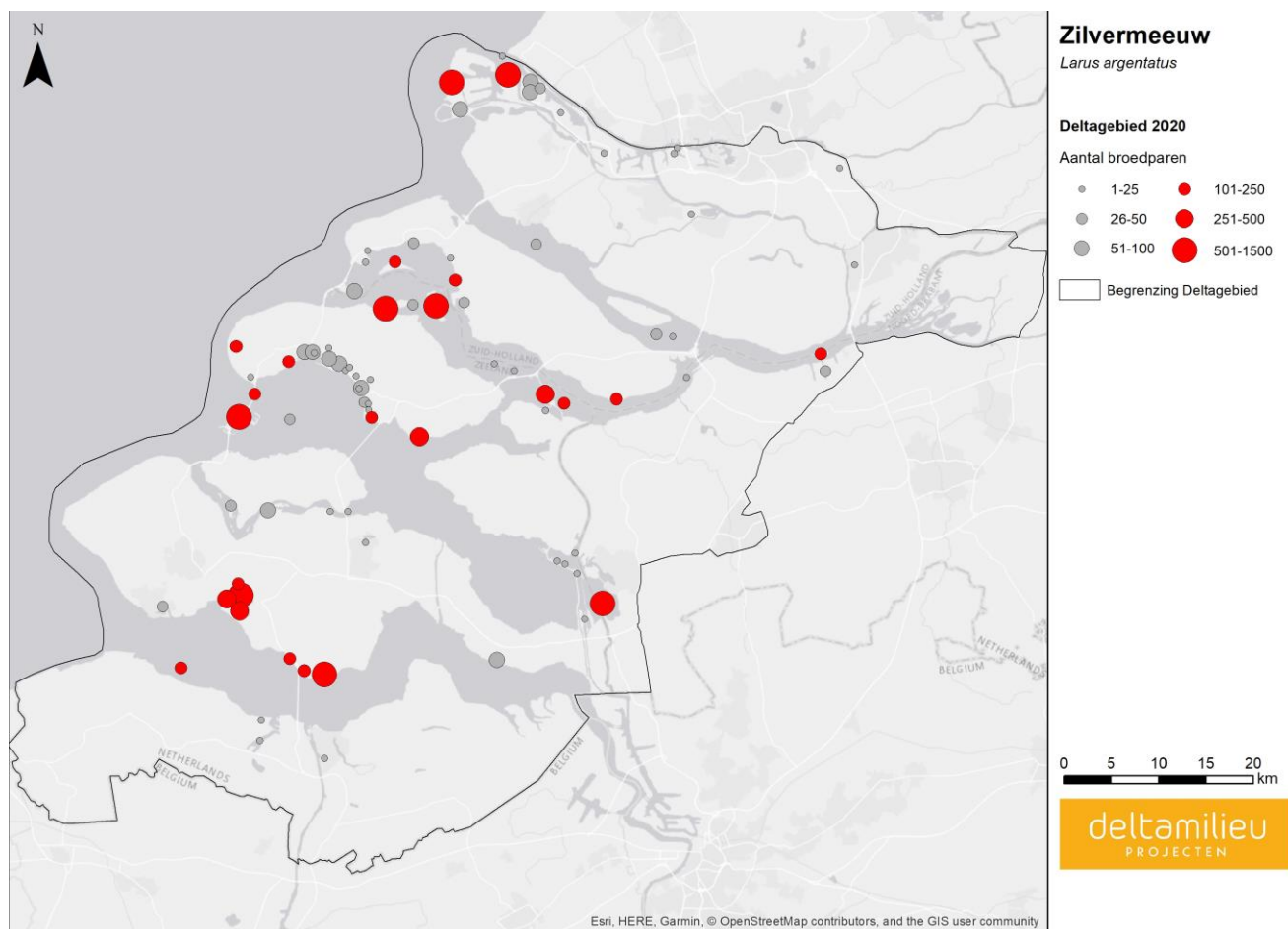

Broedende zilvermeeuw op Werkeiland Roggenplaat, 25 mei 2021 (foto Maarten Sluijter)

De trend van de zilvermeeuw in het Deltagebied is negatief op de lange termijn. Na een toename in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw (max 31.600 in 1999) zijn de aantallen gehalveerd tot ca. 13.000 in 2020. De grootste aantallen werden geteld in het Sloe (2.645 paar), Maasvlakte/Europoort (2.287 paar), Veermansplaten (1.799 paar) en Neeltje Jans (1.336 paar).

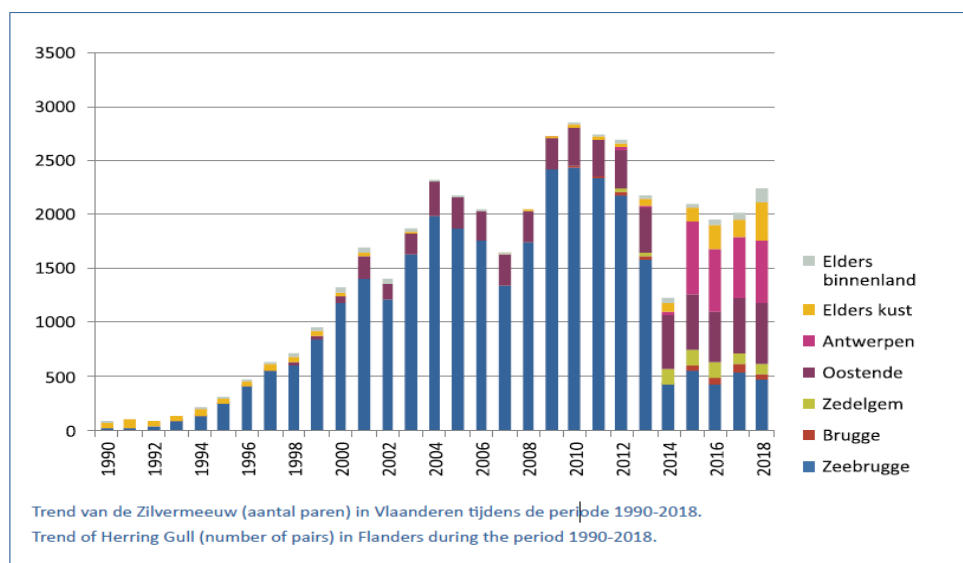

Trend van de zilvermeeuw in het Deltagebied in de periode 1993-2020 (NL).

Verspreiding van de zilvermeeuw in het Deltagebied in 2020 (NL).

De broedpopulatie van de zilvermeeuw in Vlaanderen wordt geschat op 1.200-2.250 paar (Vermeersch et al. 2020). Op de lange termijn is sprake van een toename, maar op de korte termijn is sprake van een afname. Rond de eeuwwisseling is het aantal Zilvermeeuwen in Vlaanderen sterk gegroeid van 76 broedparen in 1990 naar een maximum van 2.858 in 2010. Bijna de volledige populatie zat toen in de Voor- en Achterhaven van Zeebrugge waar uitgebreide opgespoten terreinen tot hun beschikking stonden. Daarnaast ontstond er in Oostende een kleinere populatie die uitgroeide tot 358 paar in 2010. Elders broedde er slechts heel beperkte aantallen. Rond 2013 had de vos zich definitief gevestigd in Zeebrugge en zorgde daar voor veel predatie en verstoring bij de grondbroedende meeuwen. De Zeebrugse meeuwen waren genoodzaakt te verhuizen. Enerzijds zochten ze hun toevlucht op de daken van bedrijvenloodsen in de Voorhaven van Zeebrugge en anderzijds verplaatsten ze zich naar andere kuststeden (vooral Oostende) en naar het binnenland (vooral Brugge, Gent en Zedelgem). Tegelijkertijd ontstond er in de Antwerpse haven een grote kolonie, maar die vogels waren niet afkomstig uit Zeebrugge maar waarschijnlijk uit het nabijgelegen Land van Saeftinghe (Nederland) waar een grote kolonie volledig verjaagd was door de vos.

Trend van de zilvermeeuw in Vlaanderen in de periode 1990-2018 (Vermeersch et al. 2020).

2.2 Populatie dynamiek

2.2.1 Populatiegrootte

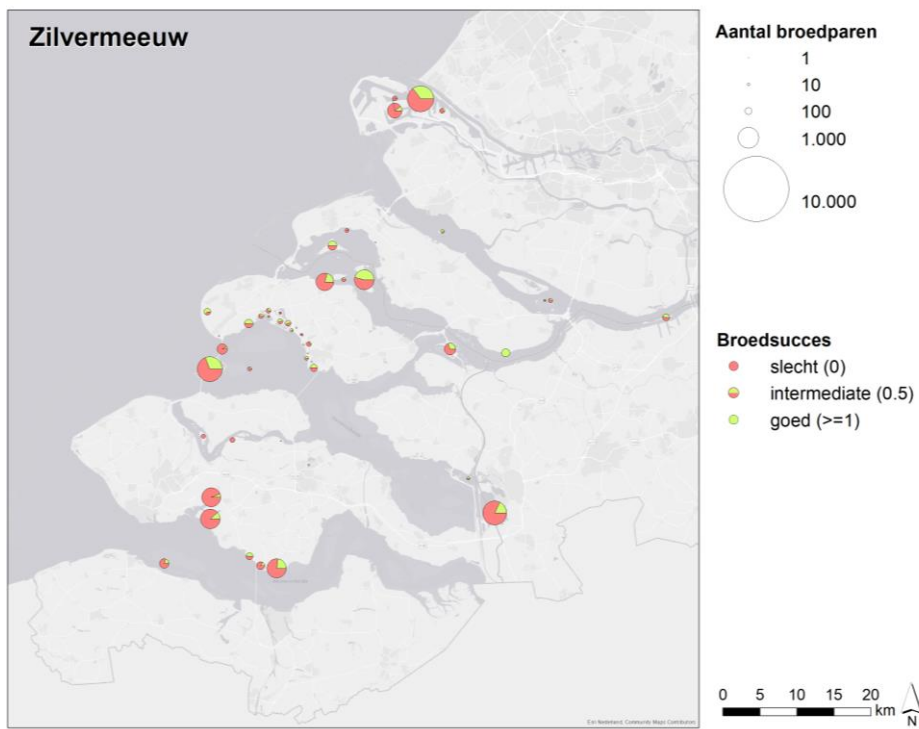
De populatiegrootte van een soort wordt bepaald door reproductie, overleving en dispersie. Reproductie is het aantal jongen dat jaarlijks wordt geproduceerd, overleving is het aantal vogels per leeftijdsklasse dat het desbetreffende jaar overleeft en dispersie is de emigratie/immigratie van jongen en volwassen vogels. In Potiek *et al.* 2017 wordt dit uitgewerkt. Hier volgt een korte update van de huidige situatie in de Zuidwestelijke Delta gebaseerd op recent verschenen rapporten over geïntegreerde populatie-analyse van onder andere zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw en rapporten over het broedsucces van kustbroedvogels in het Deltagebied in 2019 en 2020 (Scheckerman *et al.* 2021, Lilipaly *et al.* 2020, 2021). Voor de populatie-analyse zijn alle beschikbare ringgegevens gebruikt, zowel metalen Vogeltrekstation ringen als terugmeldingen van gekleurringde vogels.

Gekleurringde kleine mantelmeeuw op Neeltje Jans, 9 maart 2020 (foto Maarten Sluijter)

Broedsucces Deltagebied

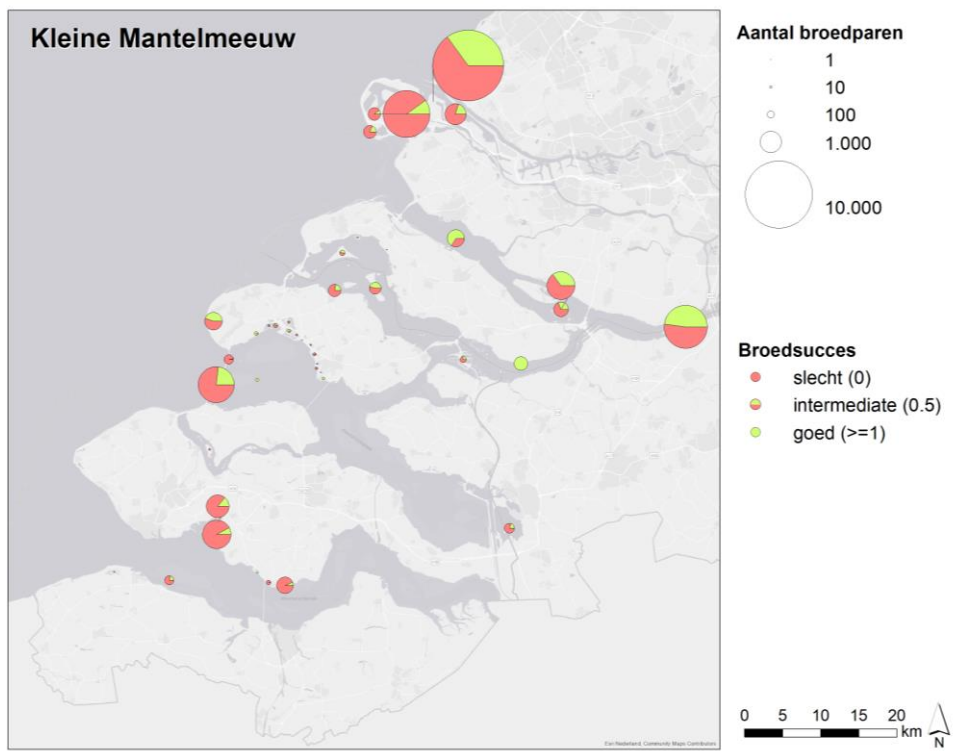
Het broedsucces van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw verschilt sterk tussen jaren en locaties. Broedsucces metingen uit het verleden van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw in de Zuidwestelijke Delta zijn slechts beperkt beschikbaar en in veel grote meeuwenkolonies zoals die in de havengebieden van Rotterdam, Vlissingen en Zeebrugge zijn geen metingen verricht. Vanaf 2019 zijn wel metingen beschikbaar uit veel kolonies in het Deltagebied. Het gemiddelde broedsucces van de zilvermeeuw in het Deltagebied was 0,33 jong per paar in 2019 en 0,26 jong per paar in 2020. Voor de kleine mantelmeeuw was dat in 2019 0,33 en in 2020 0,40 jong per paar. In beide jaren was het gemiddelde broedsucces van de grote meeuwen in het Deltagebied relatief laag. In bijgevoegde figuren is te zien dat het broedsucces over de hele linie relatief laag was.

Broedsucces van de zilvermeeuw in 2020 in het Deltagebiet (alleen gebieden waar broedsucces is gemeten).

Zilvermeeuw met twee jongen, Werkeiland Roggenplaat, 30 juni 2021 (foto Maarten Sluijter)

Broedsucces van de kleine mantelmeeuw in 2020 in het Deltagebied (alleen gebieden waar broedsucces is gemeten).

Kleine mantelmeeuw met twee jongen, Werkeiland Roggenplaat, 15 juli 2021 (foto Maarten Sluijter)

Overleving Zuidwestelijke Delta

De overleving van meeuwen is hoog en ze worden relatief oud. De grootste sterfte treedt op in het eerste levensjaar en pas na 4 jaar zijn ze adult (volwassen). De overleving van de kleine mantelmeeuwen is iets hoger dan bij zilvermeeuwen (juveniel: 0.62 vs. 0.56; subadult: 0.89 vs. 0.87; adult: 0.89 vs. 0.86). De in het Deltagebied gemeten overleving is vergelijkbaar met andere studies in Europa. Over de laatste 15 jaren vertoont de overleving van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw een negatieve trend; door die negatieve trend is de overleving van de kleine mantelmeeuw recent lager geworden dan in vergelijkbare studies (Schekkerman *et al.* 2021).

Dispersie

Het is belangrijk om onderscheid te maken tussen geboortedispersie (jonge vogel die zich vestigt buiten geboortekolonie) en broeddispersie (vogel die als volwassen broedvogel verhuist naar andere kolonie). Bij adulte vogels van beide soorten is nauwelijks broeddispersie tussen deelregio's in de Zuidwestelijke Delta vastgesteld (aandeel terugmeldingen in andere regio: 1.6% bij kleine mantelmeeuw en 0.5% bij zilvermeeuw). Uitwisseling tussen regio's betreft vooral geboortedispersie (18.1% bij kleine mantel en 7.4% bij zilvermeeuw). De uitwisseling tussen deelgebieden lijkt dus groter bij kleine mantelmeeuwen dan bij zilvermeeuwen. Bij de kleine mantels lijkt de meeste uitwisseling voor te komen tussen de deelregio's Vlaanderen (Zeebrugge/Oostende) en Westerschelde (m.n. Sloe, Vlissingen). Vooral jonge vogels uit Vlaanderen vestigen zich echter ook wel eens in kolonies in het Noordelijk Deltagebied (Maasvlakte, Haringvliet, Hollands-Diep). Bij de zilvermeeuw zijn zo weinig dispersiegevallen vastgesteld dat hierover niet veel valt te zeggen.

Modelanalyse

Populatiemodellen worden onder andere gebruikt om er achter te komen wat de meeste invloed heeft op het populatieverloop. Is dat bijvoorbeeld de overleving van de volwassen broedvogels of het broedsucces?

Zilvermeeuw

Het populatiemodel van de zilvermeeuw voorspelt een afname van 4% per jaar wat overeenkomt met de huidige trend (Schekkerman *et al.* 2021). Over het gemiddelde broedsucces van zilvermeeuwen in het Deltagebied is nog veel onzekerheid doordat het tot dusver nauwelijks is gemeten in de grootste kolonies gelegen in industrie- en havengebieden. Het gemiddelde van de wel gemeten waarden (0.63 vvj/bp periode 2010-2019) is aan de lage kant in vergelijking met andere studies, maar onduidelijk is hoe representatief dit is. De laatste twee seizoenen, die buiten deze studie vielen was het broedsucces beduidend lager (Lilipaly *et al.* 2019 & 2021)! De gemiddelde overlevingscijfers voor adulte zilvermeeuwen uit het Deltagebied komen goed overeen met schattingen uit buitenlandse studies. Dat lijkt ook te gelden voor eerstejaars en subadulte vogels, maar daarvoor is minder vergelijkingsmateriaal voorhanden. Er zijn echter wel aanwijzingen dat de overleving in het laatste decennium is gedaald, vooral bij adulte en eerstejaars vogels. Bij overlevingscijfers zoals geschat voor de meest recente 10 jaar moeten zilvermeeuwen in het Deltagebied gemiddeld 1.10 vliegvlugge jongen per broedpaar grootbrengen om de populatie op termijn stabiel te houden.

Kleine Mantelmeeuw

Het populatie model van de kleine mantelmeeuw voorspelt een stabiele ontwikkeling. Het gemiddelde broedsucces van kleine mantelmeeuwen in de Zuidwestelijke Delta is onzeker want er wordt nauwelijks gemeten in de grootste kolonies in haven- en industrieterreinen. Het gemiddelde van de wel gemeten waarden (0.55 vvj/bp) zit in de middenmoot in een vergelijking met andere studies, maar de representativiteit ervan is dus twijfelachtig. De laatste 2 seizoenen, die buiten deze studie vielen, was het broedsucces lager (Lilipaly et al. 2019 & 2021). De gemiddelde overlevingscijfers voor adulte kleine mantelmeeuwen uit het Deltagebied komen goed overeen met schattingen uit buitenlandse studies. Voor eerstejaars en subadulte vogels is geen vergelijkingsmateriaal voorhanden. Bij de overlevingscijfers zoals geschat voor de meest recente 10 jaar moeten kleine mantelmeeuwen in het Deltagebied gemiddeld 0.63 vliegvlugge jongen per broedpaar grootbrengen om de populatie op termijn stabiel te houden. De in de ringanalyse gevonden afname in overleving wijst erop dat overleving een bepalende factor kan zijn in de geconstateerde afname van de broedpopulatie. Vanwege de onzekerheid over het broedsucces moet hierbij echter nog een slag om de arm gehouden worden.

Juveniele kleine mantelmeeuwen op de Sassenplaat, 17 juli 2021 (foto Maarten Sluijter)

2.2.2 Drukfactoren

Onder drukfactoren wordt verstaan de factoren die van invloed zijn op de populatiegrootte van de meeuwen. Ze kunnen op verschillende fasen in het leven van de vogels ingrijpen. De drukfactoren in het Deltagebied zijn voor de twee soorten zeer vergelijkbaar en worden hier dan ook gezamenlijk besproken.

Vegetatiesuccessie

Broedplaatsen worden ongeschikt doordat ze te ver overgroeid raken. Deze snelle vegetatiesuccessie is een gevolg van het gebrek aan natuurlijke waterdynamiek in veel watersystemen in de Delta. Aan de andere kant is de kans op overstromingen van broedeilanden door de afwezigheid van waterdynamiek veel kleiner geworden. De grote meeuwen lijken daarom zeer dynamische locaties te mijden als broedplaats.

Recreatiedruk

Recreatiedruk is hoog, zowel op de oevers als op het water. Dit kan op sommige broedlocaties leiden tot verstoring en mogelijk zijn sommige, geschikt ogende locaties niet bezet omdat ze dichtbij wandel- en fietspaden liggen.

Windturbines

Windturbines worden in toenemende mate geplaatst nabij en langs de randen van de open wateren en in de nabijheid van kolonies van grote meeuwen, en voor de kust in mogelijke foerageergebieden. Dit zou een negatief effect kunnen hebben op de adulten overleving. Het staat niet vast of het ook een negatief effect heeft op de voedselbeschikbaarheid door vermijding van gebieden met windturbines.

Overstromingen

Waar de watersystemen dynamisch zijn wordt de invloed van extreem hoogwater op nestelende zilver- en kleine mantelmeeuwen groter, maar dit beïnvloedt slechts een klein deel van de huidige populaties omdat de meeste kolonies buiten het bereik van hoogwater liggen.

Menselijk ingrijpen

In haven- en industrieterreinen spelen met name in recente jaren aanzienlijke menselijke drukfactoren die te maken hebben met (het meeuwvrij houden voor) ontwikkeling van terreinen en beheer en schadebestrijding. Het op grote schaal met maïsolie behandelen van eieren en vervolgens verwijderen van nesten en het preventief broedvrij houden en in gebruik nemen van haventerreinen zorgen voor verminderde reproductie en voor een afname in geschikt broedhabitat, wat leidt tot grootschalige verplaatsingen.

Inrichting Maasvlakte op de 'Kop van de Beer', een belangrijk broedgebied van meeuwen, 1 juli 2020 (foto Maarten Sluiter)

Predatie

Grondpredatoren en vogels prederen eieren en jongen van de broedende meeuwen. Bij hoge dichtheden en met name voedselschaarste prederen meeuwen eieren en jongen van hun soortgenoten. Een drukfactor die veel genoemd wordt, is predatie van nesten en jongen door de vos. Vossen hebben ook een verstorend effect: vogels verlaten de nesten komen het daaropvolgende jaar niet meer terug.

Voedselbeschikbaarheid

De (vooral schelpdier- en boomkor-) visserij heeft directe en indirecte effecten op de meeuwenpopulaties. Er is een vermoeden dat met name de invoering van de aanlandingsplicht in de visserij zorgt voor voedseltekorten bij kleine mantelmeeuwen en in mindere mate zilvermeeuwen, door een afname van de hoeveelheid discards.

Klimaat

Klimaatverandering heeft een negatief effect op vooral de aanwas, maar ook de overleving van de meeste zeevogels, waaronder grote meeuwen. De terrestrisch georiënteerde kolonies zijn gevoelig voor de afsluiting van vuilnisbelten en voor droge en warme zomers (doordat droogte leidt tot een gebrek aan regenwormen en emelten en aanhoudende hitte tot verhoogde sterfte onder kuikens). Voorts kunnen door droogte broedeilanden bereikbaar worden voor grondpredatoren.

Ziektes

Ziektes en verontreiniging worden benoemd als drukfactoren, maar onduidelijk is in hoeverre deze een belangrijke rol spelen in het Deltagebied.

Conclusie

Voor de twee grote meeuwensoorten is over primaire knelpunten in de populatieontwikkeling nog geen duidelijke uitspraak mogelijk totdat representatieve reproductiegegevens voorhanden zijn. Vanaf 2020 worden in het kader van KRM deze reproductiegegevens verzameld. Hoewel de huidige overlevingsschattingen nog niet ongunstig afsteken bij gegevens uit studies elders vormen de door de ringanalyse geïndiceerde afnames wel een duidelijk aandachtspunt. De oorzaken ervan zijn nog ongewis, maar mogelijk spelen beperkingen in het voedselaanbod een rol: afname van discards in de visserij, afsluiting van vuilnisbelten en verminderde beschikbaarheid van bodemfauna in grasland-gebieden door droogteperioden. In de grote haven- en industriegebieden staan meeuwenkolonies onder druk door beheer en ontwikkeling van terreinen. Het ligt voor de hand dat daardoor de reproductie nadelig beïnvloed wordt, maar of het ook effect heeft op de overleving is vooralsnog onduidelijk. Wel leidt dit tot (soms grootschalige) gedwongen verhuizingen (dispersie) die de druk kan vergroten op broedplaatsen in stedelijk gebied en op broedlocaties van andere soorten kustbroedvogels.

2.3 Knelpunten

Onder knelpunten wordt verstaan de “problemen” die de meeuwen kunnen veroorzaken. De aanwezigheid van broedende meeuwen wordt in een aantal gevallen als ongewenst gezien. De belangrijkste knelpunten met broedende meeuwen worden hierna beschreven.

Havengebieden/industrieterreinen

Meeuwen broeden graag in havengebieden omdat daar rust gegarandeerd is. De meeuwen die in de nabijheid van gebouwen/installaties broeden of op de daken veroorzaken overlast doordat hun uitwerpselen corrosie kunnen veroorzaken aan installaties. Daarnaast kunnen ze agressief gedrag vertonen ten opzichte van mensen die in de nabijheid van de nesten/jongen komen wat kan leiden tot gevaarlijke situaties omdat de mensen die belaagd worden door de meeuwen schrikken.

Kolonie zilver- en kleine mantelmeeuwen op de Kop van de Beer (Maasvlakte), 26 mei 2021 (Maarten Sluiter)

Steden

De aanwezigheid van meeuwen in de stad kan leiden tot overlast voor de bewoners. Meeuwen zijn zeer vocaal in de broedtijd wat kan leiden tot geluidsoverlast; al bij het eerste licht worden de meeuwen actief. Meeuwen zijn fel in het verdedigen van hun nest en jongen, wat kan leiden tot agressief gedrag ten opzichte van mensen op de broedplaatsen van de meeuwen. In de wijde omgeving van de broedplaatsen komen uitwerpselen van de meeuwen op gebouwen en kunstwerken en kan hun aanwezigheid leiden tot krabsporen op auto's. Meeuwen die in de stad voedsel zoeken pikken vuilniszakken open.

Broedplaatsen kwetsbare kustbroedvogels

Zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen die in of in de nabijheid gaan broeden van kolonies van kwetsbare kustbroedvogels zoals kluten, plevieren, andere meeuwensoorten en sterns kunnen daar tot last zijn. In jaren dat er voedselschaarste heerst in de broedperiode gaan de zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen over tot predatie van eieren en jongen van de andere broedvogels in de kolonie, zelfs hun soortgenoten worden dan niet ontzien. Bij uitbreiding van de kolonies wordt de beschikbare ruimte beperkt en worden de kwetsbare kustbroedvogels weggeconcentreerd.

Kleine mantelmeeuw met net gepredeerd kuiken, Biesbosch, 18 juni 2020 (foto Maarten Sluijter)

2.4 Schets toekomst

Eerst volgt een korte samenvatting van de ontwikkeling van de broedpopulaties in het Zuidwestelijk Deltagebied.

Zilvermeeuw: Sterke toename aantal broedparen door bescherming, geschikte broedgelegenheid en voldoende voedsel (vuilnisbelten!). Na sluiten van veel vuilnisbelten in NL, o.a. die op Schouwen, stagneerde de groei. Vervolgens kwam daarbij dat dichtheden toenamen in broedkolonies (onderlinge concurrentie) en dat broedgebieden in havens verdwenen, omdat die terreinen in gebruik werden genomen. Recent is daar bijgekomen dat de visserij geen discards meer over boord mag zetten en dat de vos Zeeland en Zuid-Holland heeft gekoloniseerd. Mogelijk speelt ook concurrentie met de kleine mantelmeeuw in de broedkolonies een rol.

Kleine mantelmeeuw: De soort vestigde zich in zuidwest Nederland door expansie vanuit duinen Noord- en Zuid-Holland waar de kolonies verdwenen door komst van de vos. Ze vonden geschikte broedgelegenheid in havens (Rotterdam, Moerdijk, Vlissingen, Zeebrugge) waar bijna onbeperkt geschikt broedhabitat aanwezig was en voldoende voedsel (discards en vuilnisbelten). Dit leidde tot de grootste kolonie van NW Europa in het havengebied van Rotterdam. De populatie bleef relatief lang op een hoog niveau ondanks sluiten van vuilnisbelten en de “discard ban”. De broedvogels ontdekten de akkers en weilanden als foerageergebied. Daarnaast ontdekten ze dat er in de steden en bij de voedselindustrie ook gemakkelijk aan voedsel is te komen. Recent neemt de broedpopulatie van de kleine mantelmeeuw af; in de havens worden broedgebieden in gebruik genomen voor de industrie en daarbij is de komst van de vos funest in alle kolonies die niet op onbereikbare eilanden liggen.

Verwachte ontwikkeling nabije toekomst

De broedpopulaties van de zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw in de Zuidwestelijke Delta zullen verder af nemen want: geschikte broedgelegenheid neemt af, voedsel is waarschijnlijk beperkend, grondpredatoren (vos) verspreiden zich over de hele Zuidwestelijke Delta, grote meeuwen worden beheerd en verjaagd op plaatsen waar ze niet zijn gewenst. Dat uit zich in: lage reproductie, afname overleving en een toename in dispersie.

Duurzame ontwikkeling populaties

Om de negatieve trend van de broedvogelaantallen te keren kunnen een aantal maatregelen genomen worden. Daarbij moet vermeden worden dat de grote meeuwen zich gaan vestigen in gebieden waar dat een knelpunt is, dat zijn steden, broedgebieden van kwetsbare soorten kustbroedvogels, havengebieden en industrieterreinen. De meest effectieve maatregelen zijn:

- Behoud van huidige kolonies op duurzame locaties. Dispersie moet worden voorkomen dus maatregelen nemen zoals gebieden afsluiten voor publiek, vossenrasters, vegetatiebeheer en kuikendakjes.
- Bestaande kolonies waar nog ruimte is optimaal inrichten voor de grote meeuwen zodat broedvogels die elders niet meer terecht kunnen hier kunnen gaan broeden. Dit is belangrijk omdat meeuwen die verjaagd worden zich bij voorkeur aansluiten in bestaande kolonies.
- Inrichten nieuwe broedgebieden in de buurt van bestaande kolonies. Dit moet natuurlijk wel op een plek waar het geen negatieve invloed heeft op de populaties van kustbroedvogels. Dit proces gaat langzaam omdat zich daar eerst weer meeuwen moeten vestigen die dan op die plek een populatie kunnen opbouwen. Het zijn met name de vogels die voor de eerste keer gaan broeden die zich in nieuwe gebieden vestigen. Het is daarom belangrijk om onderzoek te doen naar de factoren die het vestigen in nieuwe gebieden bepalen en hoe die beïnvloed kunnen worden.

Uiteindelijk wil men tot een duurzame populatie komen. Daarvoor moet voldoende ha geschikt broedgebied vrij worden gereserveerd. Als bovenstaande maatregelen niet voldoende effect hebben om weer op de huidige aantallen uit te komen zal men moeten accepteren dat de populatie zich zal gaan stabiliseren op een lager niveau. En dat is het niveau wat past bij beschikbaar geschikt ha broedgebied en de hoeveelheid voedsel die beschikbaar is voor de meeuwen. Waar dat niveau ligt is niet te voorspellen maar in elk geval lager dan voorheen omdat de beschikbare hoeveelheid voedsel is afgenomen (discards, vuilnisbelten, klimaat).

Wat er gebeurt als bestaande broedplaats ongeschikt wordt (gemaakt)

Omdat de wijze waarop de dispersie plaatsvindt bij grote meeuwen erg belangrijk is voor het beheer van de populaties en toekomstige ontwikkelingen wordt dat hier toegelicht. Dit is een praktijkvoorbeeld van de situatie met de meeuwen die broeden in de Haven van Zeebrugge. Wanneer bestaande broedplaatsen ongeschikt raken (door herhaalde verstoring of door bouw en exploitatie van havenfaciliteiten) zullen meeuwen zich (na soms een tussenjaar) verplaatsen naar andere broedgebieden. Bij verlies van broedgebied sluiten meeuwen zich vooral aan bij bestaande kolonies in de directe omgeving van de verstoorde kolonie. Deze vestigingen worden groter en de dichtheid aan broedende vogels vaak hoger. Incidenteel zijn grotere dispersieafstanden vastgesteld. In 2014 zijn als gevolg van ingrepen bij Zeebrugge, meeuwen nadien veelvuldig in de haven van Rotterdam en Antwerpen broedend vastgesteld. Voor de kolonisatie van nieuwe gebieden zijn de afstand tot het oorspronkelijke broedgebied en de habitatgeschiktheid van het nieuwe gebied van belang.

Het is nu nog onbekend hoe de bestaande kolonies te laten verplaatsen naar nieuwe broedgebieden op grote afstand van bestaande kolonies. Wanneer er elders een nieuw broedgebied zou worden gecreëerd en de huidige broedgebieden in Zeebrugge (en eventueel ook elders in Vlaanderen) deels of geheel zouden verdwijnen, zou dat nieuwe gebied - hoe optimaal ingericht ook - naar alle waarschijnlijkheid slechts een heel beperkt deel van de verstoorde broedvogels aantrekken. Die zullen zich immers aansluiten bij bestaande kolonies in de ruime omgeving, platte daken bezetten in de ruime omgeving van de oorspronkelijke kolonie en veel meer solitair gaan broeden in een stedelijke of industriële omgeving.

Meeuwen ergens behouden is geen probleem en vaak is het verwijderen van meeuwen ook geen probleem. Maar in dat laatste geval kunnen ze niet massaal - zoals sterns - naar een nieuw broedgebied worden gelokt. Verstoorde meeuwen gaan uitzwermen. Op termijn (meestal over een periode van meer dan 10 jaar) zal het nieuwe broedgebied, mits op de juiste manier ingericht en onderhouden en mits op de juiste plek aangelegd, waarschijnlijk wel bevolkt worden door meeuwen. Maar hoogstwaarschijnlijk door andere meeuwen dan die werden verjaagd, terwijl de verjaagde meeuwen zich deels hebben gevestigd op ongewenste plaatsen (Stienen & Courtens 2010).

Om die reden zet deze visie in op het vergroten en optimaliseren van bestaande broedgebieden, en staat het creëren van nieuwe gebieden op een tweede plaats. In het laatste geval is een concreet en haalbaar plan om de locatie gekoloniseerd te krijgen een noodzaak. Daarbij is een combinatie nodig van logische locatiekeuze (nabij bestaande kolonies) en actieve maatregelen om meeuwen naar het nieuwe gebied te 'lokken'.

2.5 Streefgetal

Het streefgetal is het minimum aantal broedparen dat we nastreven in de Zuidwestelijke Delta. Om tot een streefgetal te komen moet rekening worden gehouden met de wettelijke status van de zilvermeeuw en de kleine mantelmeeuw, de huidige stand van de populaties en de te verwachten toekomstige ontwikkelingen in de broedpopulatie.

Wettelijke status

De zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw zijn in Nederland en België beschermd op grond van de Europese vogelrichtlijn. Hierbij moet wel worden vermeld dat er uitzonderingen mogelijk zijn. Daarnaast worden watervogels waarvan gedurende een deel van het jaar een substantieel deel van de vogels uit de betrokken flyway binnen de landsgrenzen verkeert beschermd door de Ramsar conventie 1971 (Conventie van Bonn 1979). Dat geldt in Nederland voor de kleine mantelmeeuw.

In Nederland uit zich dat in de Wet natuurbescherming.

Die wet verbiedt:

- het opzettelijk doden of vangen van vogels (artikel 3.1 lid 1);
- het opzettelijk vernielen of beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels, of het wegnemen van nesten (artikel 3.1 lid 2);
- het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels (artikel 3.1 lid 3);
- het opzettelijk storen van vogels (artikel 3.1 lid 4);
- Het verbod in lid 4 is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de soort.
- het bezit, het vervoer en de handel in vogels, dood of levend, dan wel delen of producten daarvan (artikel 3.2)

In Vlaanderen is dat geregeld in het Natuurdecreet.

Die wet verbiedt:

- Het doden van soorten
- Het rapen van eieren
- Beschadigen of vernielen van leefgebieden

In Vlaanderen is de soortbescherming geregeld via het Soortenbesluit. Daarin zijn beschermingsbepalingen opgenomen maar ook actief beheer. Uitzonderingen op dat Soortenbesluit zijn er om reden van volksgezondheid, openbare veiligheid of schade aan bijvoorbeeld gewassen.

Instandhoudingsdoelen

Het Natura 2000-instandhoudingsdoel voor de kleine mantelmeeuw in Nederland is: 43.000 paren, verspreid over minimaal 20 sleutelpopulaties (<https://www.natura2000.nl/>). In 1970 waren er 825 paar, rond 2015 werd een maximum bereikt van 100-110.000 paren. Met het opstellen van het instandhoudingsdoel is rekening gehouden met tijdelijkheid van broedlocaties. Het behalen van het instandhoudingsdoel is primair de verantwoordelijkheid van de overheid. Dat moet het uiteraard ook blijven, deze visie neemt die verantwoordelijkheid niet over. Het is dus geen juridisch doel, maar het zijn aantallen die we als uitgangspunt hanteren wanneer we met elkaar in gesprek gaan. In België (Vlaanderen) kent men een gewestelijke instandhoudingsdoelstelling van 1.920 paar. In 1990 broedden in Vlaanderen enkele paren, rond 2010 werd een maximum van 5.000 paren bereikt (Vermeersch *et al.* 2020). Voor de zilvermeeuw zijn er geen instandhoudingsdoelen vastgesteld in Nederland en België.

Berekening streefgetal

Om tot een streefgetal te komen worden een aantal stappen gevolgd:

1. Wat is de huidige trend van de meeuwen in de Zuidwestelijke Delta?

Het aantal broedparen van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw in de Zuidwestelijke Delta is de laatste 10 jaar met respectievelijk 18% en 19% afgenomen. Het broedsucces dat nodig is voor een stabiele populatie is voor zilvermeeuw 1,10 jong/paar en voor kleine mantelmeeuw 0,75 jong/paar. Pas de laatste 2 jaar (2019/2020) is er op grote schaal het broedsucces gemeten van de grote meeuwen in het Deltagebied. Voor de zilvermeeuw was dat 0,33/0,26 jong/paar en voor de kleine mantelmeeuw 0,33/0,40 jong/paar. Dat is beduidend lager dan het aantal jongen dat nodig is voor een stabiele populatie. De overleving van de soorten is vergelijkbaar met andere populaties. Oorzaken voor de afname van de broedpopulaties van de grote meeuwen zijn een slecht broedsucces als gevolg van afname van voedselbeschikbaarheid (discards, vuilnisbelten, droogte), predatie van eieren en kuikens door grondpredatoren en onderlinge concurrentie en dispersie naar broedlocaties buiten de Zuidwestelijke Delta als gevolg van beheer en schadebestrijding en in gebruik nemen terreinen in havens en industriegebieden.

2. Wat is de te verwachten trend van de broedpopulaties in de Zuidwestelijke Delta?

Als gevolg van een te laag broedsucces voor een stabiele populatie en dispersie naar locaties buiten de Delta zal de populatie af blijven nemen. Het behouden van de huidige aantallen is onder gegeven omstandigheden voorlopig niet haalbaar. Het hoogst haalbare binnen 10-20 jaar: stabilisatie op lager niveau, groei voorlopig niet verwacht. Wat is nodig voor een duurzame stabiele populatie? Ten eerste moet men ervoor zorgen dat het broedsucces hoger is dan nu. Het voedselaanbod is lastig te regelen maar bescherming tegen predatoren is in een aantal gebieden goed mogelijk. Dispersie kan beperkt worden door de huidige broedgebieden geschikt te houden door beheer gericht op de meeuwen.

3. Van streefgetal naar oppervlakte geschikt broedgebied

De afspraak is een gezamenlijke inspanningsverplichting van alle partijen die de meeuwenvisie ondertekenen. **Die inspanningsverplichting wordt uitgedrukt in oppervlakte geschikt broedgebied.** De reden voor het gebruik van oppervlakte geschikt broedgebied is dat het aantal broedparen pas na verloop duidelijk wordt en dat het populatieverloop mede wordt bepaald door externe factoren. Oppervlakte geschikt (gemaakt) broedgebied is een maat die hanteerbaar is en waarover men goede afspraken kan maken.

De berekening van het aantal broedparen waarvoor broedgebied gereserveerd moet worden is als volgt:

- De zilvermeeuw heeft geen Natura2000 doelstelling. Het streefgetal in Nederland en België is gebaseerd op het huidig aantal broedparen en dat is voor de Zuidwestelijke Delta in Nederland 12.000-17.000 broedpaar en voor Belgisch Vlaanderen minimaal 2000 paar. Voor de gehele Zuidwestelijke Delta (NL + BE) komt dat neer op 14.000-19.000 paar.
- De kleine mantelmeeuw heeft in Nederland een Natura2000 doelstelling van 43.000 broedpaar in 20 sleutelpopulaties (natura2000.nl). In Nederland broedt bijna de helft van het aantal kleine mantelmeeuwen in het Deltagebied. Het streefgetal voor het Deltagebied in Nederland, gebaseerd op de huidige broedaantallen en de Natura2000 doelstelling wordt dan op basis van deze gegevens 20.000-30.000 paar. In België is een gewestelijke instandhoudingsdoelstelling van 1.920 paar. Voor de gehele Zuidwestelijke Delta (NL + BE) komt dat neer op 22.000-32.000 broedpaar.

Streefgetal Zuidwestelijke Delta (Nederland en Vlaanderen):

Zilvermeeuw:	14.000-19.000 broedpaar (huidig aantal 15.000 broedpaar)
Kleine mantelmeeuw:	22.000-32.000 broedpaar (huidig aantal 40.000 broedpaar)

Er is nog weinig gerekend aan hoe de aantallen vertaald moeten worden naar oppervlakte. Stienen & Courtens (2010) schreven hierover voor de Belgische situatie in de haven van Zeebrugge het volgende: “Vanwege de sterke verschillen in habitatgeschiktheid is het erg moeilijk om een exacte broedoppervlakte vast te stellen voor het behoud van minimaal 1920 broedparen van kleine mantelmeeuw, zoals vooropgesteld in gewestelijke instandhoudingsdoelstelling. Gegeven de huidige dichtheden die in Zeebrugge worden behaald is een oppervlakte van 15 ha met geschikte habitat een voorzichtige indicatie om 1920 broedparen en daarmee ook de huidige populatie zilvermeeuw te herbergen (128 paar/ha)”. In de Rotterdamse Havens werd voor de “grote meeuwen” een dichtheid van 151 paar/ha berekend, met voor de verschillende delen een minimum van 50 en een maximum van 300 paar/ha (Havenbedrijf Rotterdam). Vergelijkbare dichtheden worden genoemd voor Groot-Brittannië (Cramp & Simmons 1983). De aard van het terrein bepaalt de uiteindelijke dichtheid die gehaald kan worden. De dichtheden in de havens behoren tot de hoogste in het Deltagebied; in de meeste broedgebieden zijn de dichtheden beduidend lager. Om tot een realistisch getal te komen als het gaat om te compenseren oppervlakte is voor alle kolonies (>100 paar) in het Deltagebied de maximale behaalde dichtheid berekend, onder maximum wordt verstaan de hoogste dichtheid in al de jaren dat er werd gebroed (zie tabel). Voor de zilvermeeuw is dat gemiddeld 13 paar/ha en voor de kleine mantelmeeuw gemiddeld 37 paar/ha.

Maximale dichtheid (aantal paar/ha) van het aantal broedparen van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw in de kolonies in het Deltagebied (NL).

	N	gemiddeld	minimum	maximum
Zilvermeeuw	48	13	0,5	53
Kleine mantelmeeuw	38	37	0,1	355

Met deze dichtheden kunnen de eerder genoemde streefgetallen omgerekend worden naar oppervlakte broedgebied.

Gewenste oppervlakte geschikt broedgebied Zuidwestelijke Delta (Nederland en Vlaanderen):

Zilvermeeuw: 1.100-1.500 ha
Kleine mantelmeeuw: 600-900 ha

Hierbij moeten twee opmerkingen gemaakt worden.

1. Ten eerste broeden de soorten regelmatig in gemengde kolonies en zit er dus overlap in gewenst oppervlakte geschikt broedgebied, in dergelijke gevallen kan één broedgebied zowel voor zilvermeeuw als kleine mantelmeeuw compenseren.
2. Ten tweede is de dichtheid gebaseerd op de huidige situatie, dus alle grotere kolonies in het Deltagebied, en dat is inclusief kolonies in suboptimale habitats. Indien nieuw in te richten gebieden optimaal worden ingericht zou je dus in theorie met een kleinere oppervlakte toekunnen maar in de praktijk moet dat eerst nog maar eens bewezen worden. We weten nog te weinig van succesfactoren voor vestiging van een kolonie en mogen daarom voor de benodigde oppervlakte niet uitgaan van maximale dichtheden die ooit bereikt zijn.

De vraag hoeveel geschikt broedgebied er nu al aanwezig is en hoeveel er nog gecompenseerd moet worden kan niet zomaar beantwoord worden omdat van veel gebieden niet bekend is wat het beheer zal worden. Het huidige beheer hoeft niet overeen te komen met het toekomstige beheer. De keuze om een gebied optimaal in te richten als meeuwenbroedgebied ligt bij de beheerder van de terreinen. In de uitwerking van de visie gaat men hier samen, per deelgebied, een plan voor maken.

3. Geschikte broedlocaties

3.1 Inleiding

Wat is een geschikte broedlocatie?

De geschiktheid van een broedlocatie wordt bepaald door allerlei factoren zoals de grootte van het terrein (kleine smalle terreinen zijn veel minder in trek dan grote vierkante terreinen), de dichtheid en de hoogte van de aanwezige vegetatie (kleine mantelmeeuwen verkiezen terreinen met een dichte lage vegetatie) en de verstoringdruk (rustige terreinen zonder al te veel menselijke verstoring of verkeer zijn het meest geschikt en de afwezigheid van vos staat uiteraard voorop). Verder moet er voldoende voedsel beschikbaar zijn binnen het bereik van de kolonie. De slaagkans van nieuwe broedgebieden (zowel op de grond als op daken) neemt af met toenemende afstand tot de oorspronkelijke verstoorde kolonie en neemt toe met de omvang van het nieuwe broedgebied (Stienen et al. 2018).

De Meeuwenduinen op de Kop van Schouwen is een goed voorbeeld van een geschikte natuurlijke broedlocatie, 24 mei 2021 (foto Maarten Sluijter)

Wat is een ongeschikte broedlocatie?

Broedlocaties zijn niet geschikt als het voor de meeuwen op die locatie niet lukt om voldoende jongen groot te brengen. Dat kan verschillende oorzaken hebben zoals bijvoorbeeld predatie van eieren en jongen of menselijke verstoring. Ook niet geschikt zijn broedlocaties waar de meeuwen overlast veroorzaken zoals bijvoorbeeld op industrieterreinen waar ze werknemers belagen of op plaatsen waar kwetsbare kustbroedvogels broeden. En vanzelfsprekend terreinen die op korte (enkele jaren) of middellange (5-15 jaar) termijn niet beschikbaar zijn omdat die bebouwd gaan worden.

3.2 Proces tot bestemmen broedlocaties grote meeuwen Zuidwestelijke Delta

Om tot een duurzame populatie te komen in de Zuidwestelijke Delta zullen havens en terreinbeheerders samenwerken. In het kader van de ecologie van de meeuwen (beperkte dispersie afstand) en een werkbare manier om geschikte broedgebieden aan te wijzen is de Zuidwestelijke Delta opgedeeld in een vijftal deelgebieden. De indeling is gebaseerd op de huidige kennis van voorkomen en verspreiding van de meeuwen in de Zuidwestelijke Delta. Waarbij de aantekening dat men zich niet strak aan de deelgebieden moet houden en open moet staan voor nieuwe inzichten. Per deelgebied gaat men voldoende broedgelegenheid voor de meeuwen aanwijzen. De vijf deelgebieden zijn:

1. Havengebied Rotterdam, Haringvliet west en midden, Grevelingenmeer
2. Industriegebied Moerdijk, Haringvliet oost, Krammer Volkerak
3. Oosterschelde West
4. Havengebied Zeebrugge en Gent, Havengebied Vlissingen, Westerschelde west
5. Havengebied Antwerpen, Zuidoostelijke Delta

Het doel is om per deelgebied voldoende broedgelegenheid te creëren voor zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw. Met voldoende wordt bedoeld de oppervlakte die nodig is om streefgetallen in de deelgebieden te kunnen handhaven. Voor de benodigde oppervlakte per deelgebied is het streefgetal doorgerekend (zie onderstaande tabellen). In uitzonderlijke gevallen zou men af kunnen wijken van het aantal dat daar nu broedt maar dan moet dat wel gecompenseerd kunnen worden in een ander deelgebied.

Oppervlaktes geschikt broedhabitat per deelgebied

In de meeste gebieden kunnen de meeuwen blijven broeden mits die geschikt blijven, dat zijn met name de beschermde natuurgebieden. In industriegebieden en havens ondervindt men overlast van meeuwen, een deel van die vogels zal vanwege in gebruik nemen van terreinen en overlast moeten verhuizen. Omdat die compensaties in verband met beperkte dispersie afstand plaats moeten vinden in de regio is in het Zuidwestelijk Deltagebied ingedeeld in vijf logische regio's. Op basis van huidig voorkomen is per regio het aantal broedparen berekend. Om dit nu te vertalen naar een streefgetal per regio is dat verhoudingsgewijs berekend en dan komt men op het onderstaande streefgetal broedparen uit per regio.

Streefgetal zilvermeeuw en daarbij behorende oppervlakte geschikt broedgebied per deelgebied, minimum, maximum en huidig aantal broedparen/oppervlakte (ha).

	Minimum	Maximum	Huidig
Streefgetal Zilvermeeuw (broedparen)			
NW Maasvlakte/Europoort en Haringvliet west/ Grevelingenmeer	4729	6417	4632
NO Moerdijk en Haringvliet oost/Hollands Diep	831	1128	814
W Neeltje Jans/Schouwen	2984	4050	2923
ZW Zeebrugge/Sloe/Westerschelde west	3424	4647	3354
ZO Antwerpen/Westerschelde oost/Markiezaat	2033	2758	1991
totaal	14000	19000	13714

Oppervlakte benodigd geschikt broedgebied (ha)	Minimum	Maximum
NW Maasvlakte/Europoort en Haringvliet west/ Grevelingenmeer	364	494
NO Moerdijk en Haringvliet oost/Hollands Diep	64	87
W Neeltje Jans/Schouwen	230	312
ZW Zeebrugge/Sloe/Westerschelde west	263	357
ZO Antwerpen/Westerschelde oost/Markiezaat	156	212
totaal	1077	1462

Streefgetal kleine mantelmeeuw en daarbij behorende oppervlakte geschikt broedgebied per deelgebied, minimum, maximum en huidig aantal broedparen/oppervlakte (ha).

	Minimum	Maximum	Huidig
Streefgetal kleine mantelmeeuw (broedparen)			
NW Maasvlakte/Europoort en Haringvliet west/ Grevelingen	12027	17494	20426
NO Moerdijk en Haringvliet oost/Hollands Diep	4566	6642	7755
W Neeltje Jans/Schouwen	2404	3497	4083
ZW Zeebrugge/Sloe/Westerschelde west	2834	4123	4814
ZO Antwerpen/Westerschelde oost/Markiezaat	168	245	286
totaal	22000	32000	37364

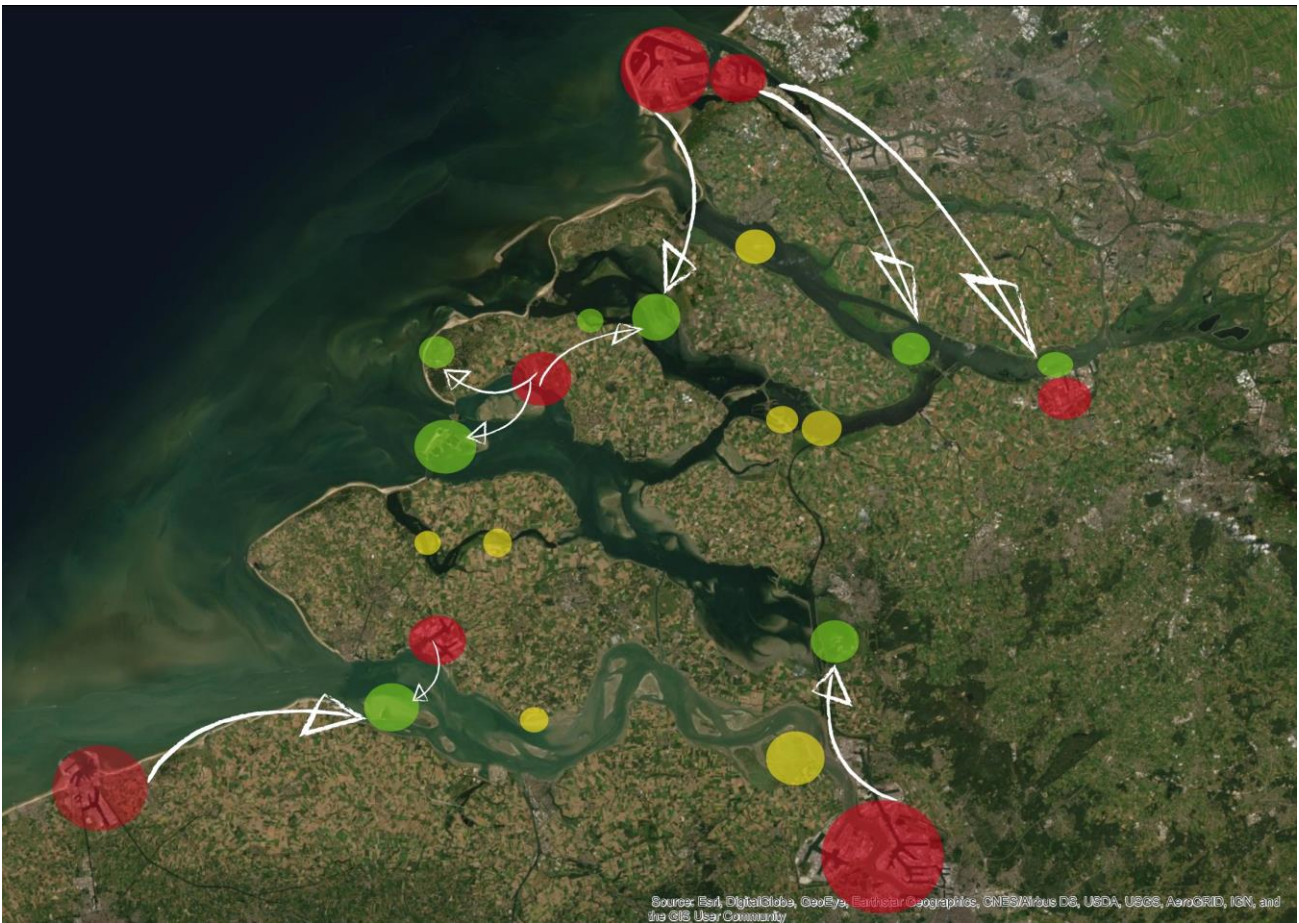
Oppervlakte benodigd geschikt broedgebied (ha)	Minimum	Maximum
NW Maasvlakte/Europoort en Haringvliet west/ Grevelingen	325	473
NO Moerdijk en Haringvliet oost/Hollands Diep	123	180
W Neeltje Jans/Schouwen	65	95
ZW Zeebrugge/Sloe/Westerschelde west	77	111
ZO Antwerpen/Westerschelde oost/Markiezaat	5	7
totaal	595	865

De eerste stap om gezamenlijk dat tot een oplossing te komen, is van tevoren gebieden aanwijzen waar nu kolonies zijn die kunnen blijven (geschikte broedlocaties). Tweede stap is gebieden benoemen waar ze ongewenst zijn (delen van havens, gebieden met kwetsbare kustbroedvogels, woonwijken in steden). Derde stap is samen met alle belanghebbenden voldoende broedlocaties aanwijzen binnen het deelgebied zodat er gegarandeerd voldoende geschikt broedhabitat aanwezig is. De volgorde van werken is belangrijk en verloopt als volgt: huidige locaties speciaal in richten voor meeuwen (vossenraster/daken geschikt maken), voormalige broedgebieden opnieuw geschikt maken (vegetatie verwijderen) of geheel nieuwe gebieden aanleggen (eilanden maken). Daarbij ligt de nadruk op de huidige broedgebieden omdat als gevolg van dispersie een ongecontroleerd proces van nieuwe vestigingen op ongewenste plaatsen in gang gezet wordt.

Om gezamenlijk die broedgebieden aan te kunnen wijzen zijn een drietal kaarten gemaakt (bijlage 1). Dat zijn:

1. Huidige broedplaatsen meeuwen.
2. Potentieel geschikte broedplaatsen meeuwen, kaart die is opgesteld op basis van “expert judgement” en waarover gediscussieerd kan worden. Het aantal meeuwen dat op die plek kan broeden, wordt in overleg bepaald op basis van huidige aantallen, oppervlakte, habitat, voedsel.
3. Broedlocaties kwetsbare kustbroedvogels (hier geen grote meeuwen behalve als gebied groot genoeg is om zonering toe te passen).

Deze kaarten zijn aan dit rapport toegevoegd als bijlage (bijlage 1.).

Potentiekaart grote meeuwen; rood = aanwezigheid ongewenst, kolonies verminderen (overige plek optimaliseren), groen = huidige broedplaatsen die geschikt zijn (optimaliseren), geel = voormalige broedplaatsen maar nu ongeschikt (geschikt maken).

Uit de drie stappen die hierboven beschreven staan vloeit de bovenstaande potentiekaart voort. De kaart is gebaseerd op de in bijlage 1 gepresenteerde gegevens, veldkennis van terreinbeheerders en “expert judgement” die tijdens werksessies op kaarten zijn verzameld (bijlage 2). De potentiekaart is geen keiharde richtlijn maar een basis om per deelgebied met elkaar gesprekken te voeren voor een duurzame aanpak van meeuwenkolonies. Ondertussen zijn er al weer diverse nieuwe inzichten die niet meer in de kaart verwerkt zijn maar die wel in de toekomstige werksessies meegenomen zullen worden.

De trekker zal het initiatief binnen een deelgebied nemen om samen tot een duurzame aanpak te komen, om te voorkomen dat het proces stil komt te liggen is het voorstel dat de partij die kolonies huisvest die ongewenst zijn de partijen binnen zijn deelgebied bij elkaar roept. Gezamenlijk wordt dan gezocht naar een lange termijn aanpak om een duurzame populatie meeuwen te huisvesten in het Deltagebied.

3.3 Aangewezen broedgebieden

Het in 3.2 beschreven proces moet leiden tot een lijst van gebieden, inclusief het aantal broedparen, waar de meeuwen rustig mogen broeden zodat het streefgetal (aantal ha's) in de Zuidwestelijke Delta gegarandeerd is, de zogenaamde inspanningsverplichting. Per deelgebied volgt dus een beschrijving van in potentie

geschikte broedgebieden voor grote meeuwen (nieuwe gebieden dan wel optimalisatie van bestaande gebieden) en identificatie van geschikte gebieden. Indien mogelijk schattingen van het aantal broedparen dat men in die gebieden kwijt kan. Daarin meegenomen de plannen in de havens en mogelijkheden binnen de havens om werk met werk te maken.

Tijdens een workshop voor het opstellen van de meeuwenvisie is in groepen per deelgebied gestart met het zoeken naar geschikte broedlocaties. De tijd was veel te kort om alles per deelgebied helemaal uit te werken, maar het leverde wel het inzicht op dat het mogelijk moet zijn om per deelgebied oplossingen te vinden door met alle betrokken partijen samen te werken. Het hete hangijzer dat natuurbeheerders de problemen van de havens op moeten gaan lossen bleek wel mee te vallen. De havens zijn immers bereid om ook te zoeken naar oplossingen binnen de havens en denken mee (lees financiering) van alternatieve locaties buiten de havens. Bovendien ondervinden de natuurbeheerders in toenemende mate zelf ook overlast van grote meeuwen die in natuurgebieden gaan broeden waar ze schade en overlast veroorzaken. Een samenvatting van eerste bevindingen is toegevoegd als bijlage (bijlage 2). Dit is een mooie eerste stap, want er zijn veel interessante opties besproken en daarmee is het een prima basis voor het vervolg.

3.4 Hoe locaties broedvrij te houden/maken

Hoe houden/maken we locaties broedvrij van meeuwen? Het betreft met name havens, industriegebieden en kwetsbare natuurgebieden.

Het broedvrij houden van terreinen is juridisch toegestaan wanneer er plannen zijn voor ruimtelijke ontwikkeling. Dit gaat volgens bepaalde gedragsregels op basis van het feit dat meeuwen niet jaarrond een beschermde status hebben. Aanwezigheid van meeuwen moet vroegtijdig ontmoedigd worden (bij aanwezigheid van 1 - 10 broedparen), anders is het bijna niet meer te realiseren. Dus tijdig ontmoedigen door continu en consequent te verstoren. Wanneer vogels in grote aantallen al aanwezig zijn in het gebied dan is er weinig juridisch draagvlak voor broedvrij maken. Een goed voorbeeld is de werkwijze van North Sea Port; iedere januari inventariseren waar activiteiten gaan plaatsvinden en dan vroegtijdig maatregelen treffen. Anders de terreinen met rust laten. Dit is ook de werkwijze van Havenbedrijf Rotterdam (N.V.). Wat dan soms voorkomt is dat die activiteiten die zouden plaatsvinden niet doorgaan. Omdat meeuwen erg honkvast zijn moeten maatregelen gelden/ werken voor de langere termijn.

Om de schade van het broedvrij houden van terreinen zo veel mogelijk te beperken moeten er alternatieve broedlocaties aanwezig zijn in de buurt. Het met deze visie beoogde doel voor een duurzaam beheer sluit hier goed bij aan. Duurzame oplossingen zijn bijvoorbeeld: hectares te reserveren als broedgebied voor meeuwen, vossenrasters te plaatsen, daken meeuwvriendelijk in te richten of eilandsituaties te creëren. Juridisch is meer mogelijk wanneer de soort zich in een goede staat van instandhouding bevindt.

3.5 Broedgebieden geschikt maken

Meeuwen verspreiden zich als een olievlek wanneer ze verjaagd worden. Om te voorkomen dat ze overal naartoe trekken is het nodig plekken beschikbaar te hebben waar ze zich kunnen vestigen in de nabijheid van de huidige kolonies. Daarbij is belangrijk dat de meeuwen daar ook succesvol kunnen broeden.

Zaken waaraan men moet denken om broedgebied geschikt te maken zijn:

Op de grond

- Voldoende oppervlakte
- Verboden toegang voor mensen
- Bescherming tegen grondpredatoren (elektrisch raster of eilandsituatie)
- Kuikendakjes om de jongen bescherming te geven tegen zon en luchtpredatoren
- Geld reserveren voor onderhoud en duurzaam beheer

Op een dak

- Voorkomen dat de meeuwen de poten verbranden (grinddak).
- Aanwezigheid water voor de jongen
- Kuikendakjes om de jongen bescherming te geven tegen zon en luchtpredatoren
- Opstaande rand of raster om te voorkomen dat de jongen vroegtijdig van het dak springen
- Geld reserveren voor onderhoud en duurzaam beheer

Per locatie zal apart onderzocht moeten worden wat de mogelijkheden zijn. De mogelijkheden zijn zeer afhankelijk van de omstandigheden ter plekke.

Indien compensatie gaat plaatsvinden buiten de havens/industrie is het redelijk dat de havens/industrie bijdragen in de kosten van aanleg, onderhoud en beheer van de compensatiegebieden.

3.6 Standpunt Vos

Inleiding

Vossen (en andere grondpredatoren) kunnen een grote negatieve invloed hebben op de populaties van meeuwen. Als de vos zich eenmaal heeft gevestigd verdwijnt binnen enkele jaren de hele kolonie, zoals zich bijvoorbeeld op de Middelpaten in het Veerse Meer heeft voorgedaan. Omdat tegenwoordig de vos bijna overal voorkomt in de Delta is het belangrijk een standpunt in te nemen waarop eventuele maatregelen gebaseerd kunnen worden.

Standpunt

De vos maakt onderdeel uit van het ecosysteem en hoort daarin thuis als natuurlijke predator. Jacht op vossen, nee tenzij. Om te voorkomen dat belangrijke vogelpopulaties verdwijnen en daarmee instandhoudingsdoelen in gevaar komen is in een aantal gebieden op vossen gericht beheer nodig. Het gaat hierbij om gebieden waar kolonies van kwetsbare (kust)broedvogels zijn gevestigd, ook de zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw behoren daartoe. De meest duurzame oplossing is de aanleg van (vogel)eilanden. Daarbuiten zal enige vorm van beheer plaats moeten vinden. Het is een illusie om te denken dat je in de Delta zonder jacht of beheer de bestaande terreinen kan laten floreren met de vos als toppredator. Het op diverse plaatsen geschikt en veilig broedbiotoop hebben en beheermaatregelen naast elkaar en complementair inzetten zorgt voor spreiding van kansen en succes voor de kustbroedvogels waaronder de grote meeuwen.

Maatregelen voor beheer van de vos

Afhankelijk van de situatie worden hierna kort maatregelen genoemd die in de huidige setting als aanvaardbaar worden geaccepteerd als maatregelen voor het beheer van de vos.

- Voorkomen van vestiging
In gebieden met belangrijke kolonies meeuwen en andere kwetsbare grondbroeders en waar nu nog weinig of geen vossen voorkomen moet er alles op gericht zijn om de vos buiten de deur te houden. Het verschil met beheerjacht is dat in dit geval alle eerste signalen van aanwezigheid van de vos direct tot actie moet leiden om de desbetreffende vos te verwijderen uit het gebied. Wanneer de vos eenmaal in

een gebied aanwezig is, is het bijna onmogelijk om daar de vos weer weg te krijgen en is men aangewezen op rasters of beheerjacht. Vanwege het belang van behoud van populaties kunnen verschillende bestrijdingsmethoden, het liefst snel en pijnloos, worden overwogen. Gebieden waar dit vraagstuk urgent is zijn Schouwen-Duiveland en Neeltje Jans.

- Afrastering (met en zonder stroom)

De voorkeur gaat uit naar stroomraster rond het gebied waar de vos zich al heeft gevestigd. Een raster met stroomdraad rond het te beschermen gebied moet voorkomen dat de vos het broedgebied van de kwetsbare soorten binnen kan dringen tijdens het broedseizoen. Bij aanvang van het broedseizoen moet gecontroleerd worden of zich geen vossen binnen het raster hebben gevestigd. Voorbeelden van een succesvolle toepassing van een stroomraster zijn: het meeuwenbroedgebied in het Havengebied van Zeebrugge en de St. Laurens Weihoek nabij Middelburg, een weidevogelgebied in beheer bij Het Zeeuwse Landschap.

- Beheerjacht

Indien een raster praktisch niet haalbaar is moet er voor een andere oplossing worden gekozen om de vos te weren uit het broedgebied. In voor een vos moeilijk bereikbare gebieden voldoet het om voor aanvang van het broedseizoen de vos weg te vangen of af te schieten, waarbij wegvangen steeds de voorkeur dient te krijgen op afschot. Deze inspanning moet jaarlijks herhaald worden.

Beschouwing duurzaamheid visie

De in deze visie voorgestelde aanpak zal leiden tot een duurzaam beheer van de populaties van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw in de Zuidwestelijke Delta. Het gevecht om ruimte mag niet negatief uitvallen voor deze soorten die een wezenlijk onderdeel uitmaken van het ecosysteem. Door de voorgestelde aanpak zal de druk op de havens en kwetsbare natuurgebieden afnemen. Door de meeuwen een plek te bieden binnen de Zuidwestelijke Delta wordt zoveel mogelijk voorkomen dat ze steden en kwetsbare gebieden buiten de Delta gaan koloniseren. Dat kan alleen maar door eendrachtige samenwerking van alle terreinbeheerders.

Uitvoeringsprogramma Deltavisie meeuwen

Natuurorganisaties (waaronder terreinbeherende organisaties) en havenbedrijven in de Zuidwestelijke delta hebben een gezamenlijke visie opgesteld voor de omgang met grote meeuwen in relatie tot haven- en andere gebiedsontwikkelingen. In dit uitvoeringsprogramma worden de ambities en afspraken in de visie geconcretiseerd en uitgewerkt.

Het uitvoeringsprogramma bestaat uit 2 delen:

- DEEL A: generieke en deltabrede afspraken en activiteiten
- DEEL B: Uitwerking per deelgebied

Deel A is onderdeel van de visie. Deel B wordt binnen de deelgebieden uitgewerkt.

DEEL A - Generieke afspraken

Volgend op de eerder in 2020 afgesloten “Samenwerkingsovereenkomst tot een gezamenlijke visie met betrekking tot grote meeuwen”.

Onderwerpen:

1. Samenwerking
2. Communicatie
3. Verantwoordelijkheden
4. Overkoepelende activiteiten
5. Financiering
6. Monitoring

Samenwerking

- Per deelgebied (conform bijlage 1) wordt een kernteam van partijen gevormd met veel betrokkenheid bij en kennis van het gebied. Dit team gaat aan de slag met het zoeken naar en de uitwerking van de maatregelen in de deelgebieden (conform deel B van het uitvoeringsprogramma).
- Per deelgebied is er 1 trekker:
 - Deelgebied 1: Havenbedrijf Rotterdam
 - Deelgebied 2: Staatsbosbeheer
 - Deelgebied 3: Het Zeeuwse Landschap i.s.m. Natuurmonumenten (koppelen aan Neeltje Jans overleg)
 - Deelgebied 4: North Sea Port
 - Deelgebied 5: Havenbedrijf Antwerpen
- 2 maal per jaar is er een (fysieke of digitale) bijeenkomst van het kernteam om informatie uit te wisselen en partijen op de hoogte te brengen van de voortgang. Tijdens die bijeenkomsten is ruimte om eventuele zorgen te uiten of kwesties aanhangig te maken. Bij grote urgentie kan eventueel, op verzoek

van een van de partijen, een aparte bijeenkomst over een specifiek issue worden georganiseerd. Op termijn kan de frequentie lager worden, als het programma loopt.

- Ondersteuning van het uitvoeringsprogramma (organisatie van bijeenkomsten en secretariële ondersteuning), inclusief coördinatie, wordt gedaan door ZMf, namens alle partijen.

Communicatie

- Er is één centraal contactpersoon namens alle partijen (ZMf) die de communicatie namens alle partijen organiseert en waarnaar externe partijen verwezen kunnen worden. Dat wil niet zeggen dat partijen niet zelfstandig ook kunnen communiceren in afstemming met de coördinerende partij.
- Externe communicatie (bijvoorbeeld naar de media of in persberichten) over de meeuwenvisie of het uitvoeringsprogramma gebeurt alleen na voorafgaand de andere partijen hiervan op de hoogte te hebben gesteld en hen de gelegenheid te hebben gegeven hierop te reageren. Communicatie met andere partijen is ter eigen beoordeling; indien kan worden verwacht dat communicatie met die partij alsnog tot uitingen in de pers kan leiden wordt dat vooraf afgestemd. Communicatie in algemene zin over meeuwen kan altijd zonder nadere afstemming.
- Na vaststelling van de visie wordt deze ter informatie aan geselecteerde belanghebbende partijen gezonden. In het najaar van 2021 wordt een (bij voorkeur fysieke) bijeenkomst voor deze partijen georganiseerd, om hen van de visie op de hoogte te stellen en met hen van gedachten te wisselen, om zodoende breed draagvlak te creëren. Tot de belanghebbende partijen behoren in elk geval:
 - Belgische en Nederlandse overheid (ANB resp. Ministerie van LNV)
 - Provincies Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant
 - Omgevingsdiensten belast met vergunningverlening en handhaving (voor Zuid-Holland resp. Omgevingsdienst Haaglanden en Omgevingsdienst Zuid-Holland-zuid)
 - Gewest Vlaanderen
 - Rijkswaterstaat
 - Waterschappen (Scheldestromen, Hollandse Delta, Brabantse Delta)
 - Gemeenten waar maatregelen worden overwogen en andere relevante gemeenten (bijv. Den Haag)
 - Niet in de coalitie betrokken natuurorganisaties
 - Nationaal Park Oosterschelde
 - Andere relevante belanghebbende organisaties, zoals RECRON
 - Bedrijvenverenigingen in de havens
 - Belanghebbende bedrijven in de deelgebieden, zoals E-Connection op Neeltje-Jans
 - Bij meeuwen betrokken onderzoeksbureaus/onderzoekers/adviseurs
- Deze communicatie kan ertoe leiden dat andere partijen zich op deelgebiedniveau aansluiten.

Verantwoordelijkheden

- Het uitgangspunt van de visie en het uitvoeringsprogramma is dat partijen in goed vertrouwen samenwerken om de ambities uit de visie tot uitvoering te brengen, en dat zij met elkaar in overleg treden als daar noodzaak toe is. De hier benoemde ‘afspraken’ gelden daarom vooral als uitgangspunt voor die samenwerking. Het is niet de bedoeling een strak en dwingend kader te scheppen. Alle partijen zijn gezamenlijk in gelijke mate verantwoordelijk voor het tot een succes maken van de visie.
- Partijen die in een deelgebied samenwerken streven naar het creëren van de afgesproken oppervlakte aan broedgebied en voor het treffen van voldoende maatregelen om de potentiële broedlocatie tot een succes te maken (zoals het plaatsen van vossenafrastering). Er is géén verantwoordelijkheid over de vraag of het aantal broedpaar dat zich op de locatie vestigt voldoet aan de verwachting.

- Potentiële beheerders maken onderling afspraken over wie het beheer van de locatie op zich neemt.
- De beoogde beheerder is vanaf een vooraf afgesproken moment naar eigen inzicht verantwoordelijk voor het beheer van de locatie, met dien verstande dat het beheer voor een periode van ten minste 10 jaar gericht is op het accommoderen van grote meeuwen.
- Specifieke verantwoordelijkheden en andere afspraken worden per deelgebied en per project uitgewerkt en zo nodig vastgelegd in een aparte overeenkomst.
- Bij gewijzigde omstandigheden gaan dezelfde partijen met elkaar in overleg over aanpassing van de doelen van een specifieke locatie (bijvoorbeeld als het inzicht ontstaat dat de locatie toch niet geschikt is voor grote meeuwen), en gaan zij op zoek naar alternatieve locaties.

Overkoepelende activiteiten

- Monitoring: om het succes van de maatregelen en de voortgang van de ambities uit de visie te kunnen beoordelen, is structurele en Delta-brede monitoring essentieel. De monitoring is nadrukkelijk een aanvulling op landelijke monitoringsprogramma's (om die reden is het monitoren van populatieomvang niet het doel). Het doel van de monitoring is om te monitoren of de maatregelen voldoende effectief zijn om de negatieve gevolgen van havenontwikkelingen te mitigeren, zoals is uitgewerkt in de visie. De monitoring kan concreet betrekking hebben op:
 - Verplaatsingen van meeuwen
 - Vestiging van meeuwen op aangewezen locaties
 - Broedsucces en overleving (gekoppeld aan drukfactoren)
 - Relatie met andere (kwetsbare) soorten
- De monitoringsresultaten zijn input voor de eerdergenoemde periodieke bijeenkomsten met partners. Naar aanleiding van de monitoring wordt periodiek beoordeeld of de maatregelen voldoende succesvol zijn of dat aanpassing van de visie en/of uitvoeringsprogramma nodig is.
- Ter ondersteuning van de uitwerking per deelgebied kunnen andere pilots en studies worden geïnitieerd.

Financiering

- Ondersteuning en secretariële ondersteuning, zoals bedoeld onder 'samenwerking', wordt gefinancierd door de havenbedrijven. De bijdrage van andere organisaties is in-kind (uren, kennis, etc.);
- Financiering van Delta-brede activiteiten, zoals monitoring, gebeurt via een nader te bepalen verdeelsleutel, zo mogelijk aangevuld met externe financiering;
- Voor de financiering van maatregelen en projecten binnen deelgebieden worden specifieke afspraken binnen de deelgebieden c.q. per project gemaakt. Per deelgebied wordt een begroting met voorstel voor verdeling van kosten gemaakt.
- Voor de financiering van maatregelen en overkoepelende activiteiten wordt op deltaschaal gezocht naar generiek beschikbare financieringsbronnen, zoals provinciale of Europese gelden (zoals LIFE+).

DEEL B - Uitwerking per deelgebied

In de visie zijn 5 deelgebieden onderscheiden:

1. Havengebied Rotterdam, Haringvliet west en midden, Grevelingenmeer;
2. Industriegebied Moerdijk, Haringvliet oost, Krammer Volkerak;
3. Oosterschelde West;
4. Havengebied Zeebrugge, Havengebied Vlissingen, Westerschelde west;
5. Havengebied Antwerpen, Zuidoostelijke Delta.

Ieder deelgebied ontwikkelt haar eigen uitvoeringsprogramma. Onderwerpen die daarbij minimaal aan bod komen zijn:

1. Samenstelling: één trekker en een aantal direct betrokken partijen/personen;
2. Een overzicht van (geïnventariseerde) locaties waar het aantal afgesproken hectares broedgebied gerealiseerd kan worden;
3. Per locatie:
 - a. Een uitwerking van mogelijke inrichtingsmaatregelen met financiële paragraaf;
 - b. Een uitwerking van het benodigde beheer;
 - c. Risico's en mitigerende maatregelen;
 - d. Planning en overige afspraken;
 - e. Betrokken partijen met hun taken/rollen.
4. Aanvullende, niet locatie gebonden maatregelen en activiteiten.
5. Wijze waarop input wordt aangeleverd voor monitoring/toetsing aan vastgestelde visie.

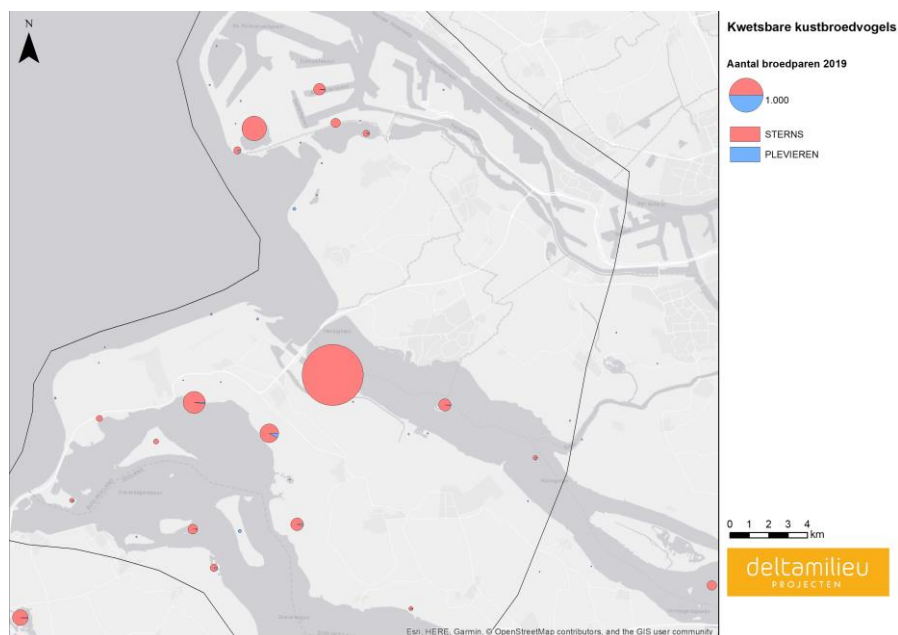
Literatuur

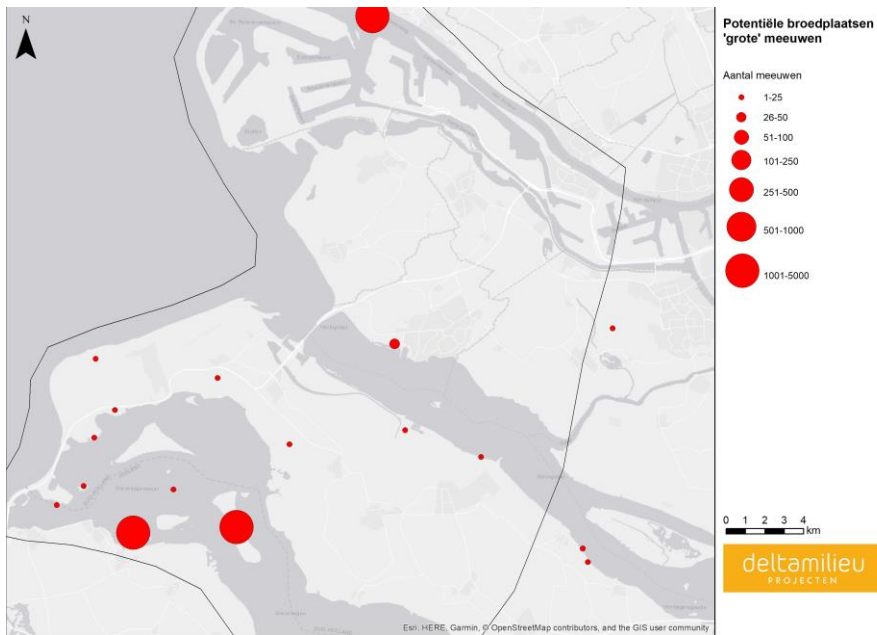
- Cramp S. & Simmons K.E.L 1983. Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Volume III Waders to Gulls. Oxford University Press
- Lilipaly S.J., Sluijter M., Arts F.A., Hoekstein M., van Straalen D. & Wolf P.A 2019. Broedsucces van kustbroedvogels in het Deltagebied in 2019. Deltamilieu Projecten Rapportnr. 2020-01. DMP, Vlissingen.
- Lilipaly S.J., Sluijter M., Hoekstein M.S.J. & Wolf P.A 2021. Broedsucces van kustbroedvogels in het Deltagebied in 2020. Deltamilieu Projecten Rapportnr. 2021-01. DMP, Vlissingen.
- Potiek A., F.A. Arts, R. Lensink & R.C. Fijn 2017. Populatiedynamiek van broedende grote meeuwen in de delta van Schelde, Maas en Rijn. Onderzoek op het grensvlak van economie en ecologie. Rapport 17-058. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Schekkerman H., F. Arts, R.-J. Buijs, W. Courtens, T. van Daele, R. Fijn, A. van Kleunen, H. van der Jeugd, M. Roodbergen, E. Stienen, L. de Vries & B.J. Ens. 2021. Geïntegreerde populatie-analyse van vijf soorten kustbroedvogels in het Zuidwestelijk Deltagebied. Sovon-rapport 2021/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Spaans A.L. 1998. The Herring Gull *Larus argentatus* as a breeding bird in The Netherlands during the 20th century. Sula 12: 183-196
- Stienen E., & Pollet M. (2016). Aanvullend advies over de ecologische randvoorwaarden voor broedgebieden van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw. (Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; Nr. INBO.A.3449). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.
- Stienen E. & Courtens W. (2010). Advies betreffende de ecologische randvoorwaarden voor broedgebieden van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw. (Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; No. INBO.A.2324). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.
- Stienen E., Courtens W. & Vanermen N. 2018. Advies over een beheerregeling voor broedende grote meeuwen. (Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; Nr. INBO.A.3647). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.
- Vermeersch, G., Devos, K., Driessens G., Everaert J., Feys, S., Herremans M., Onkelinx T., Stienen E.W.M. & T'Jollyn F. (2020). Broedvogels in Vlaanderen 2013-2018. Recente status en trends van in Vlaanderen broedende vogelsoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur en Bosonderzoek 2020 (1), Brussel, 228 p. DOI: doi.org/10.21436/inbor.18794135

Bijlage 1 Verspreidingskaarten

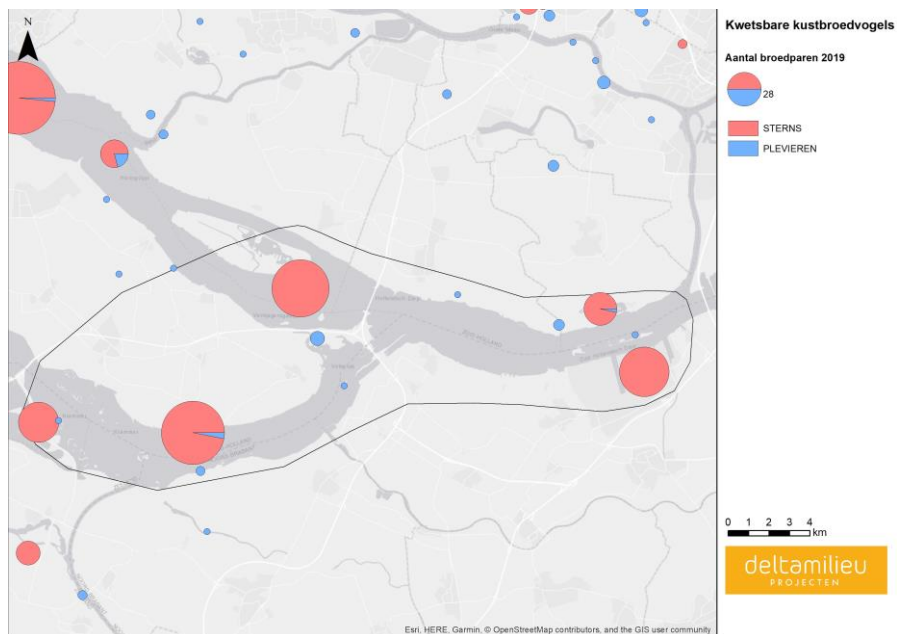
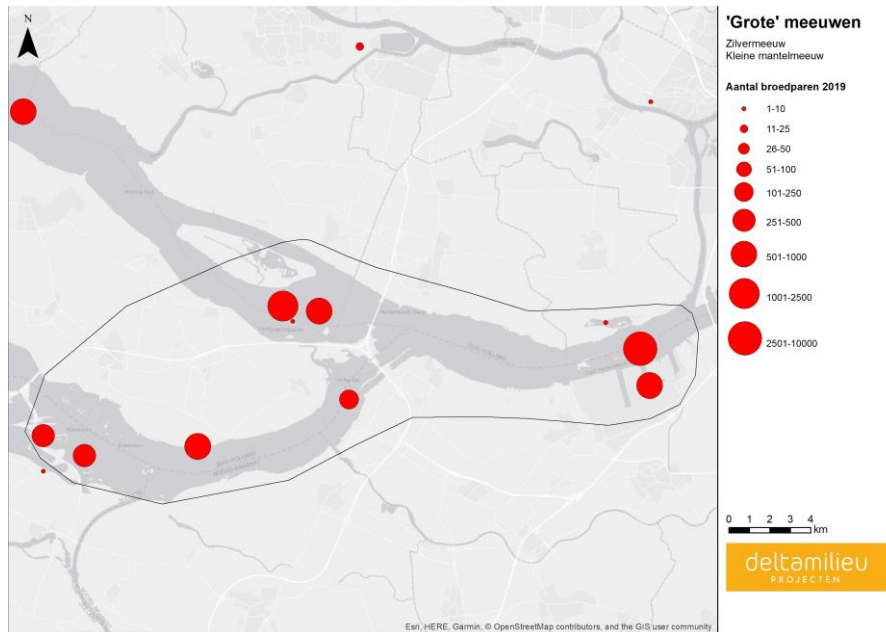
Per deelgebied 3 kaarten: huidige verspreiding “grote meeuwen”, broedgebieden kwetsbare kustbroedvogels en potentieel geschikte broedgebieden voor de zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw.

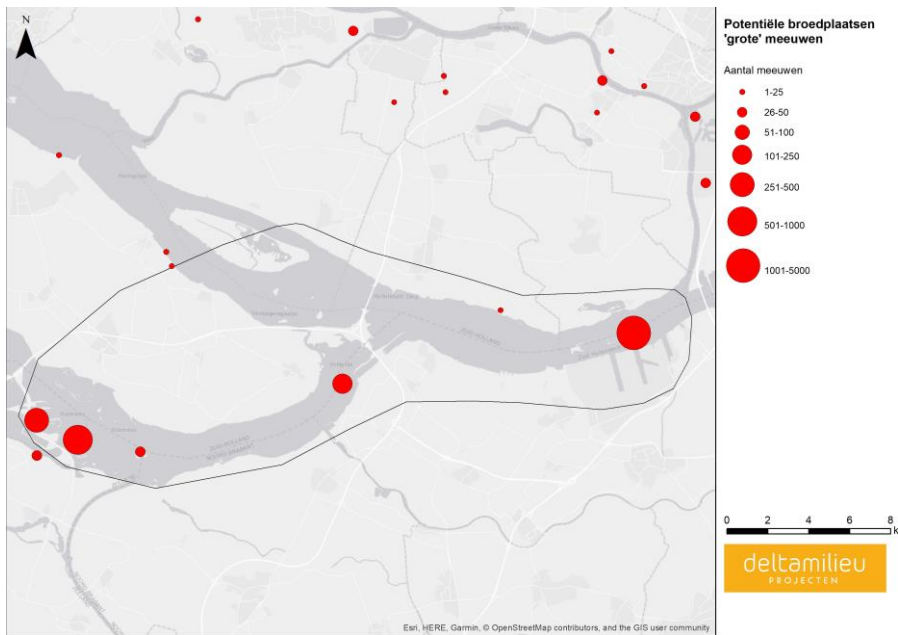
DEELGEBIED NW: Havengebied Rotterdam/Haringvliet west/Grevelingenmeer

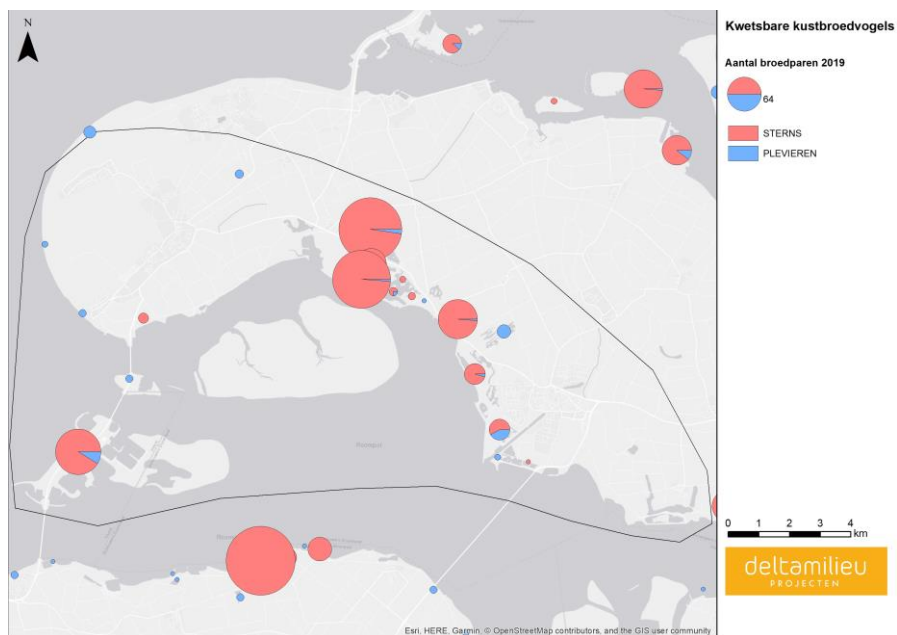
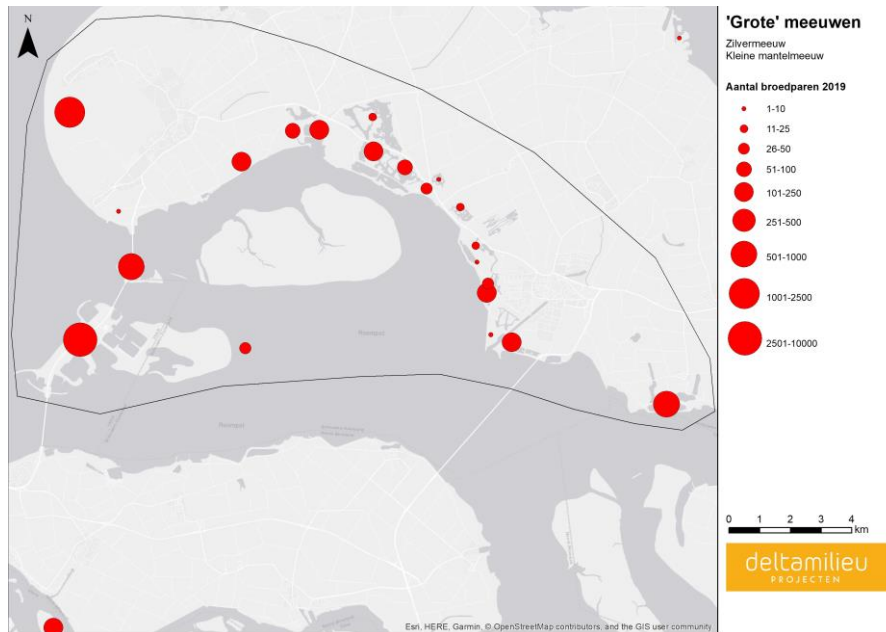

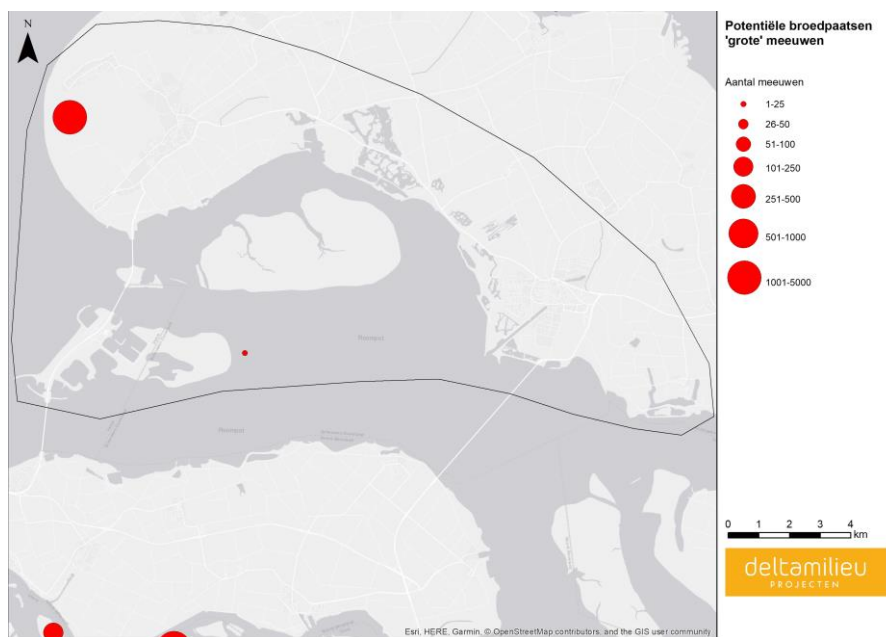
DEELGEBIED NO: Moerdijk/Hollands Diep/Haringvliet oost/Volkerakmeer

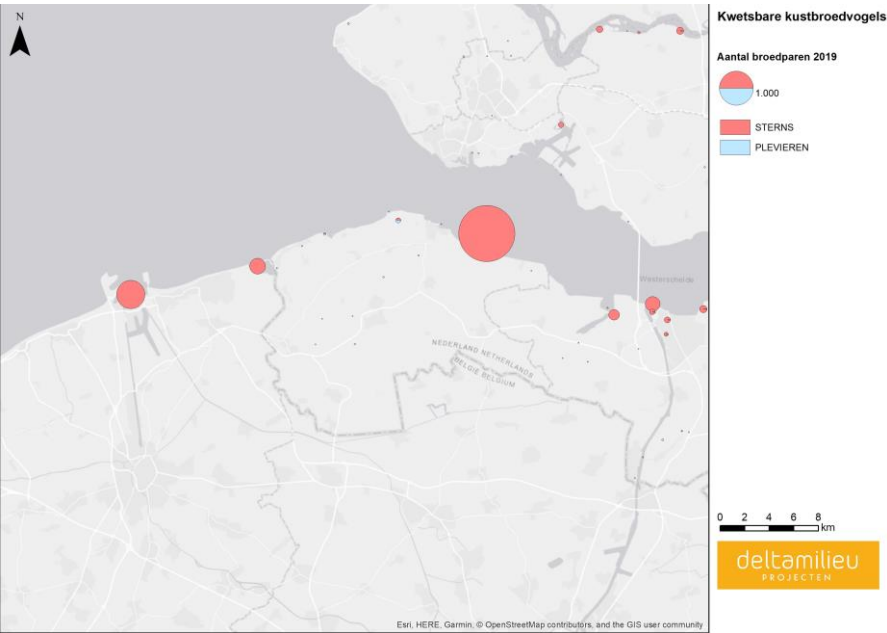
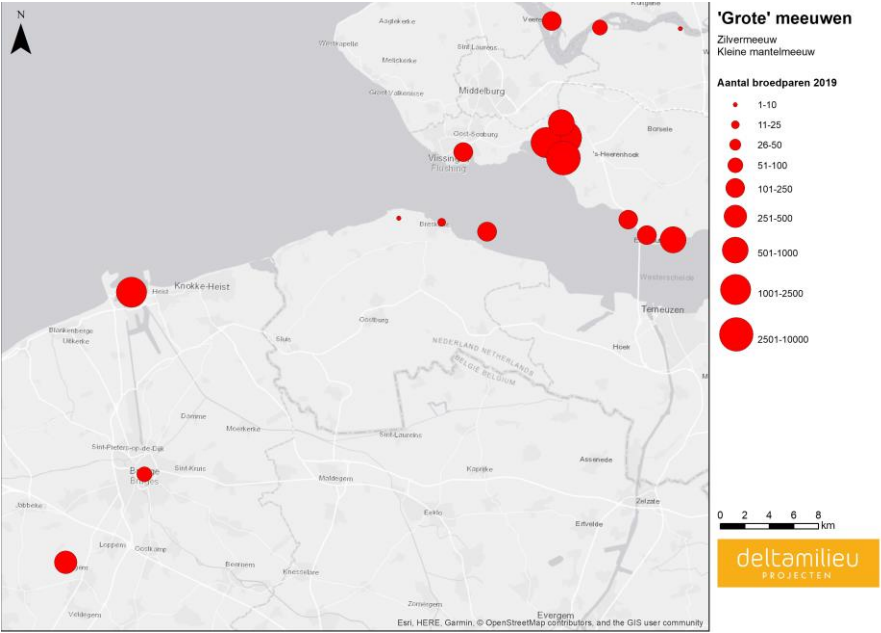

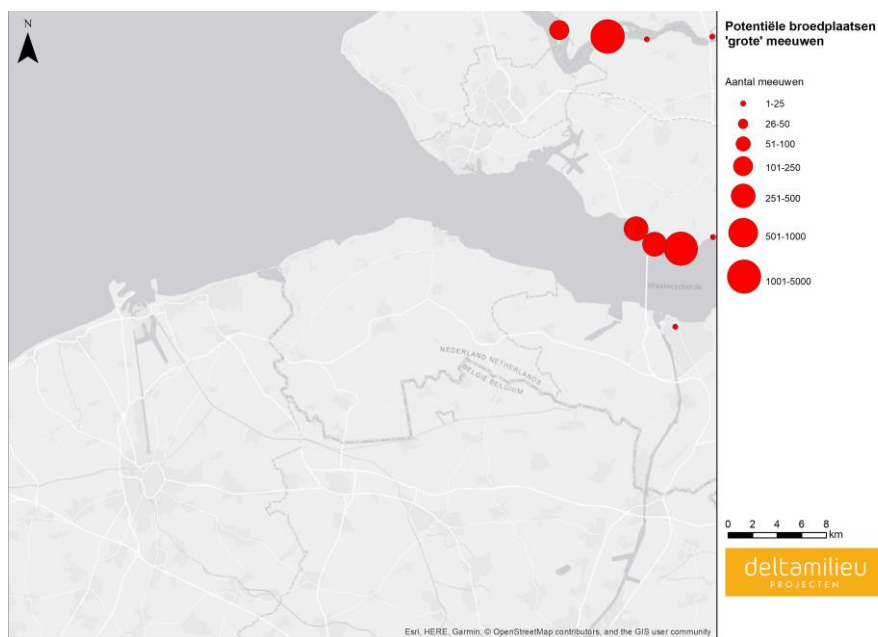
DEELGEBIED W: Neeltje Jans/zuidkust Schouwen/duinen Schouwen/Oosterschelde west

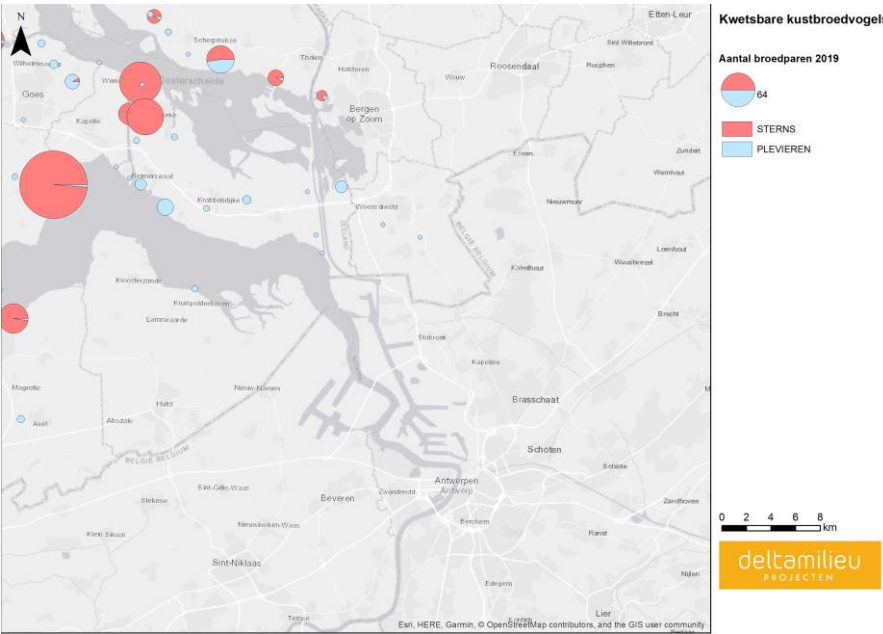
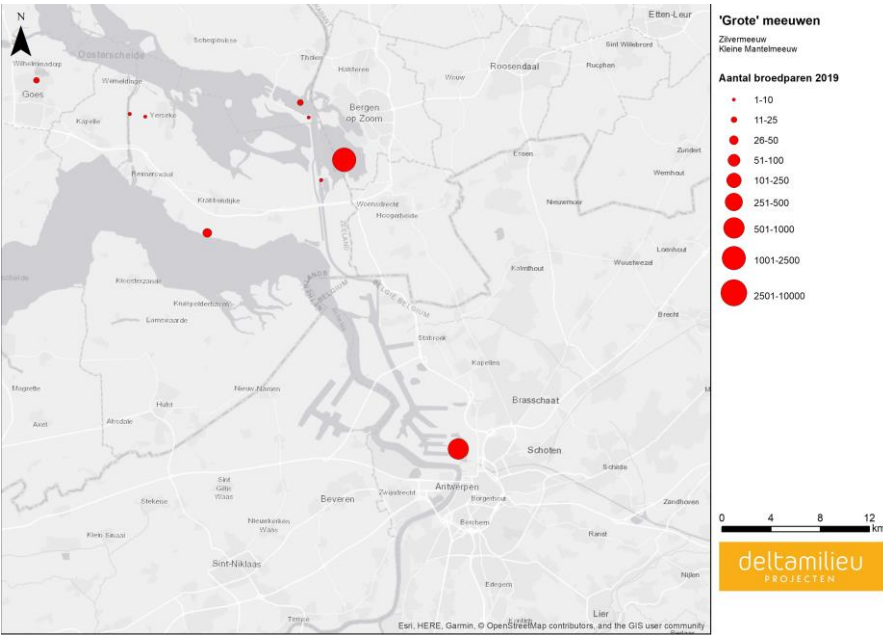

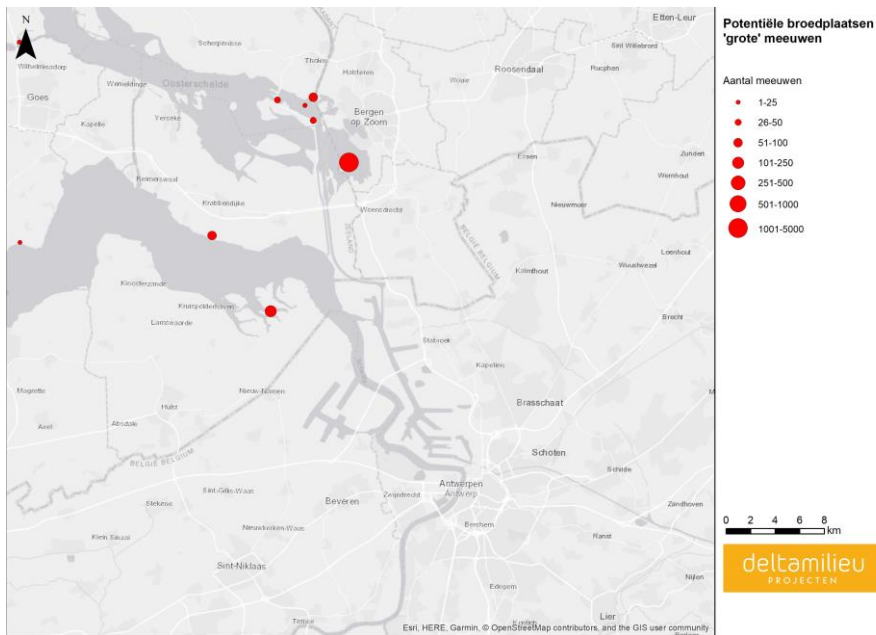
DEELGEBIED ZW: Havengebied Zeebrugge/Sloegebied/Westerschelde west/Veerse Meer

DEELGEBIED ZO: Antwerpen/Westerschelde oost/Markiezaat/Zoommeer

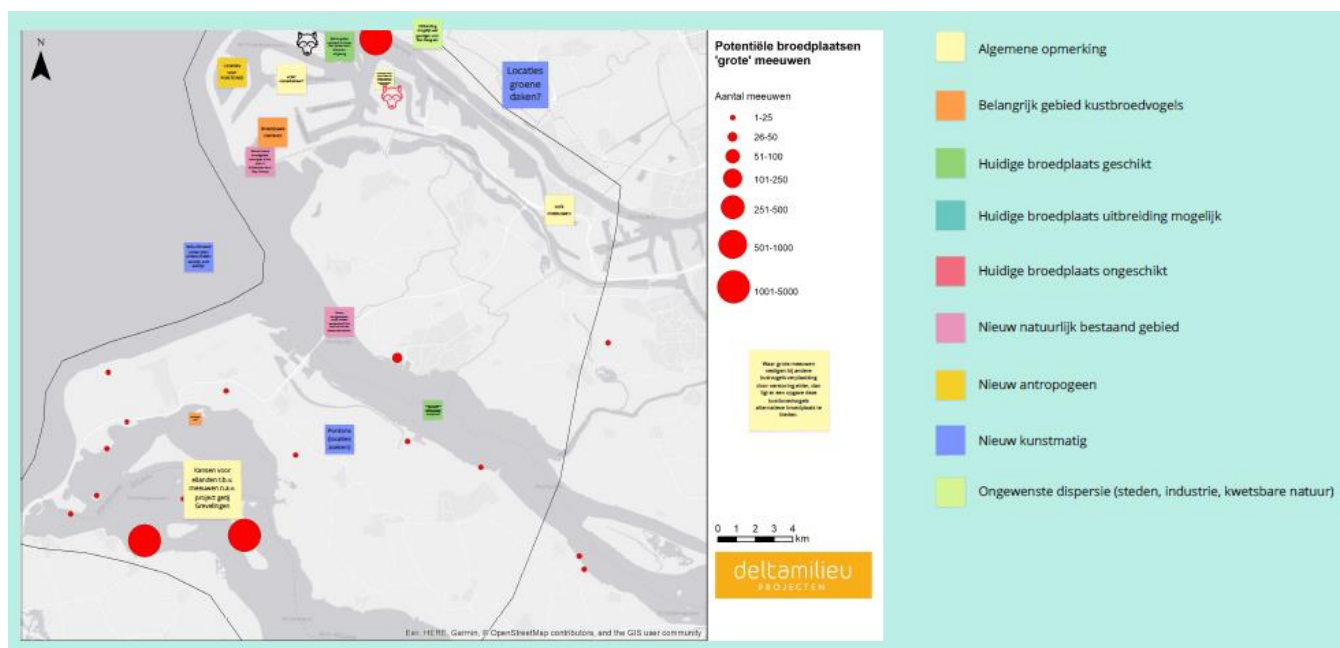

Bijlage 2 Resultaten uitwerking per deelgebied

Workshop 2: Resultaten van de workshop per deelgebied. Kaart met daarna de Post-its uitgeschreven.

Deelgebied: NW Maasvlakte/Europoort en Haringvliet west/Grevelingenmeer

Voordelta

Monding Haringvliet:

- Natuurbouweilanden in combinatie met andere doelen.

Havengebied Rotterdam

- Huidige broedplaats geschikt: Splitsingsdam optimaal inrichten voor grote meeuwen
- Uitbreiding mogelijk wel negatieve gevolgen voor Den Haag etc. ????
- Overweging behoud bestaande kolonies of delen uitrusten en reserveren voor meeuwen zoals in Zeebrugge?
- Actief Vossenbeheer.
- Tweede Maasvlakte, locaties voor pontons zoeken.
- Slufter broedplaats kustbroedvogels
- Nagaan of het mogelijk is om in Slufter nieuw broedgebied te creëren.
- Locaties groene daken.
- Ook in oostelijk havengebied meeuwen

Haringvliet

Haringvlietdam:

- Onder windmolens broedgebied creëren. Waarschijnlijk te ver van bestaande kolonies.

Slijkplaat:

- Huidige broedlocatie grote meeuw uitbreiding mogelijk.
- Ook KBV aanwezig. (verdwijnen dan)

Grevelingenmeer

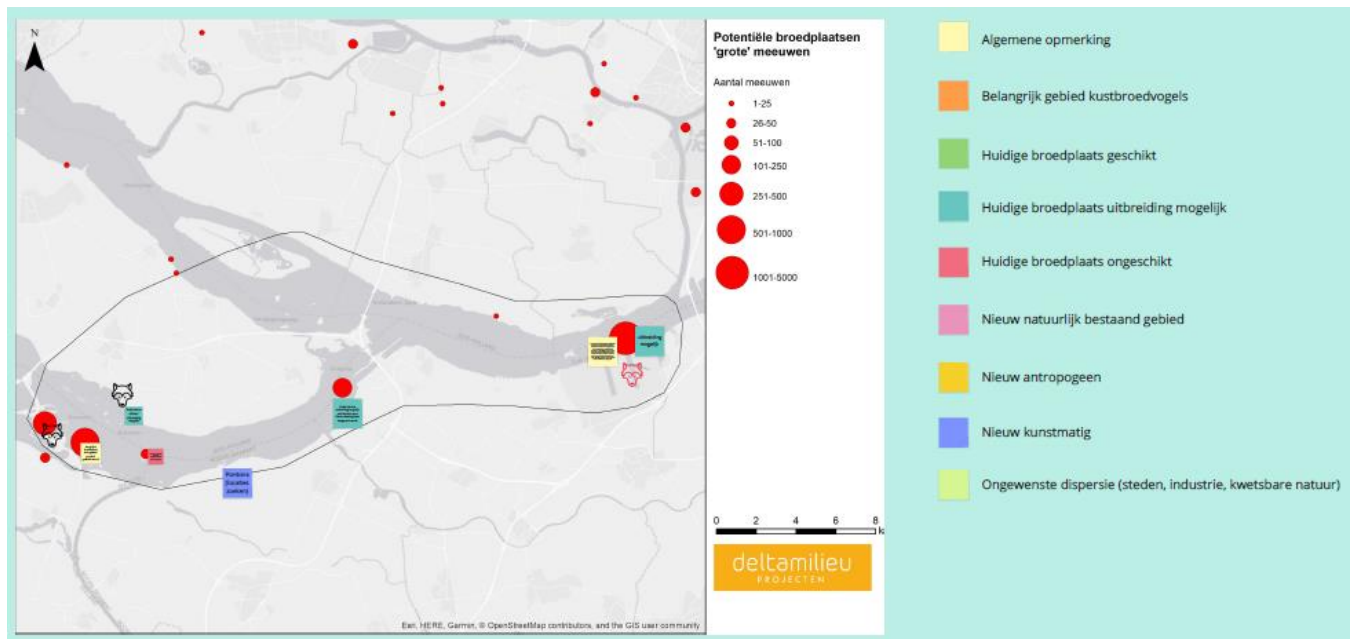
Markenje:

- Kwetsbaar gebied ivm kustbroedvogels

Diverse plekken:

- Kansen voor eilanden t.b.v. meeuwen n.a.v. project getij Grevelingen

Deelgebied: NO Moerdijk en Haringvliet oost/Hollands Diep/Volkerakmeer

Volkerakmeer

Eilanden Philipsdam:

- Vossen/grondpredatoren
- Mogelijke broedplaats mits gebied geschikt gemaakt wordt

Krammerse slikken:

- Vossen
- uitbreiding mogelijk.

Noordplaat:

- Nieuw bestaand gebied. Wanneer geschikt gemaakt mogelijkheid voor grote meeuwen.

Volkerakmeer geheel:

- Pontons (locaties zoeken)

Krib Midden Hellegat:

- Oude kolonie uitbreiding mogelijk mits habitat (met kleine maatregelen) aangepast wordt.

Hollandsch Diep

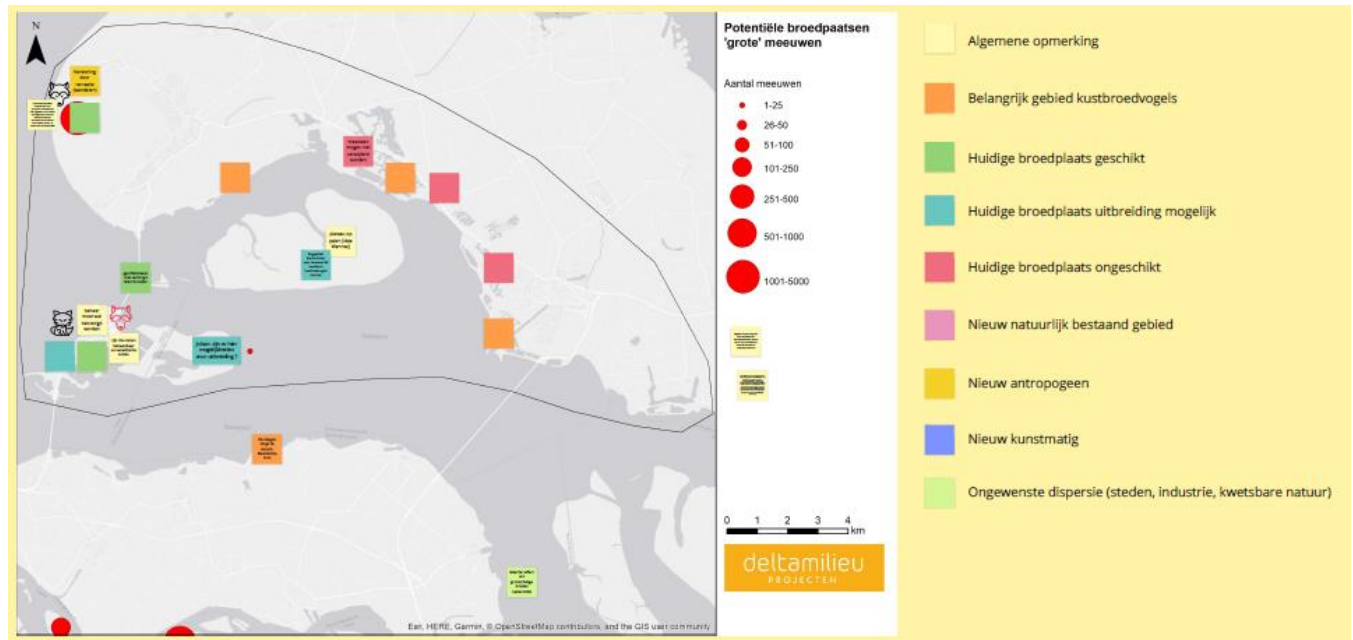
Moerdijk:

- Havenbedrijf Moerdijk heeft zelf initiatief genomen door met RWS afspraken te maken voor meeuwen op baggerdepot en Sassenplaat en betalen zelf het beheer om het geschikt te houden voor meeuwen, voorbeeldcase voor andere havens? Timing van opleveren eiland is wel een groot voordeel geweest voor haven Moerdijk, maar ze hebben dit wel zonder politieke druk opgepakt.

Sassenplaat:

- Uitbreiding mogelijk.

Deelgebied: W Neeltje Jans/Schouwen

Oosterschelde

Neeltje Jans, werkeiland:

- Broedplaats geschikt, uitbreiding mogelijk
- Zijn vossen en wilde katten beheersbaar?
- Beheer moet bekostigd worden

Roggenplaat, werkeiland:

- Geschikt maken met verhoogd laten broeden.

Neeltje Jansplaat:

- Zijn hier mogelijkheden voor uitbreiding?

Roggenplaat:

- Inrichten voor meeuwen en kwetsbare kustbroedvogels (secties).
- Plateau op palen

Zuidkust Schouwen:

- Kwetsbaar gebied kustbroedvogels.
- Huidige broedplaats niet geschikt voor grote meeuwen.
- Verwijderen (bestrijden) grote meeuwen mag niet van provincie.

Inlagen kust Noord-Beveland:

- Kwetsbaar gebied kustbroedvogels

Katse Plaat:

- In potentie een gevaarlijke locatie. nabij ligt Kwistenburg (goed voor dwergstern en andere kustbroedvogels)

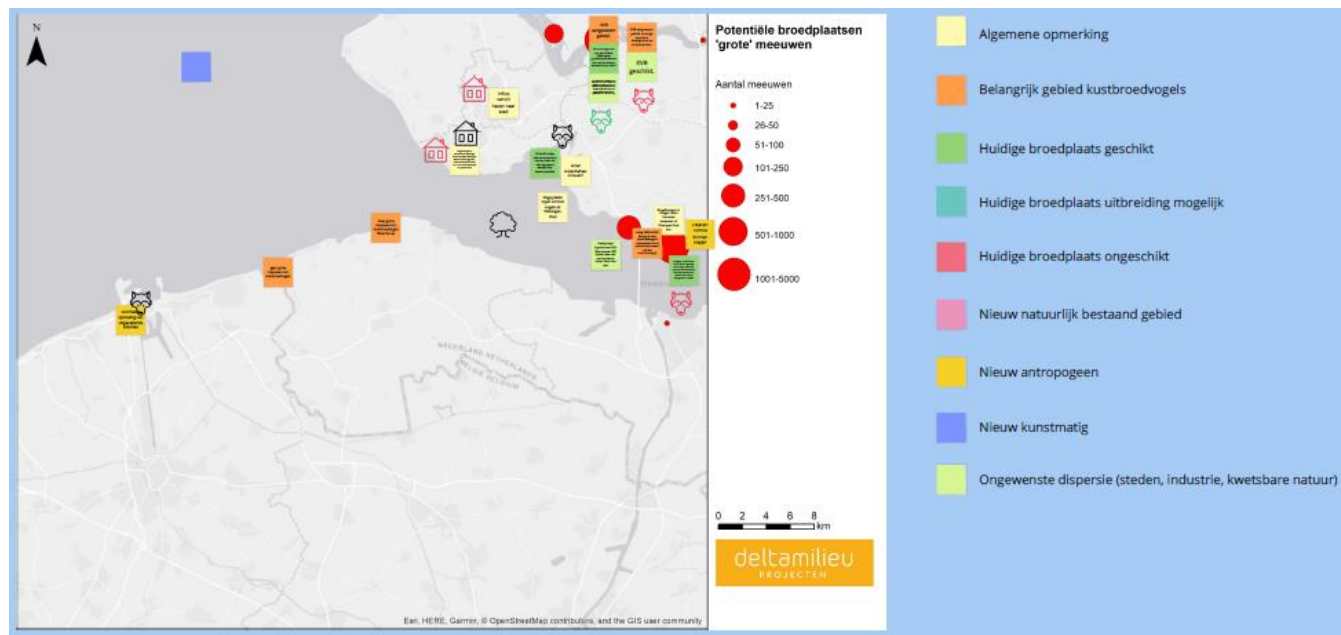
Voordelta

Meeuwenduinen, schouwen:

- Huidige broedplaats geschikt
- Verstoring door recreatie

- Predatie door Vos verwacht in nabij toekomst. Uitrasteren broedlocaties.
- Dan wel voorkomen dat migratie andere kwetsbare soorten gehinderd wordt.
- Zoeken naar slimme rasters bv. Combi met waterlopen.

Deelgebied: ZW Zeebrugge/Sloe/Westerschelde west

Westerschelde

Vlakte van de Raan

- Nieuw kunstmatig

Vlissingen:

- Ongewenst: meeuwen die in de stad gaan broeden.
- Ringaflezings in binnenhaven Vlissingen tonen herkomst Vlissingen-Oost en Zeebrugge aan, beide kolonies die onder druk van havenexploitatie en vossen staan

Middelburg:

- Ongewenst: influx vanuit haven naar stad

Sloegebied:

- Huidige broedplaatsen geschikt: Behoud huidige kolonies uitrasteren van terreinen die niet uitgegeven worden voor havenexploitatie
- Predatie vossen
- Actief vossenbeheer in haven?

Inlagen Ellewoutsdijk:

- Kwetsbare kbv: Inlaag 2005 & 1887. Belangrijk voor kustbroedvogels! toenemende trend van zilverbmeeuwen (in 6 jaar verdrievoudigd).
- Ringaflezings in inlagen tonen herkomst meeuwen uit Vlissingen-Oost aan
- Zoals gezegd ingericht voor KBV. Zilverbmeeuw 1887 stabiel, maar wel een bepalende factor. liever niet dus!

Zuidgors:

- Predatie vossen

- Zuidgors, prima locatie maar wel zeer gevoelig voor hoogtij, Lepelaars profiteren van de kolonie. Vos loopt hier door de kolonie. wordt actief bejaagd door de WBE.
- creëren ruimte binnen HWBP

Haven Zeebrugge:

- Kunstmatig antropogeen: voorbeeld oplossing van uitgerasterde kolonies
- Predatie vossen

Zwin:

- Kwetsbare kustbroedvogels: geen grote meeuwen ivm kustbroedvogels

Waterdunen:

- Kwetsbare kustbroedvogels: Geen grote meeuwen ivm kustbroedvogels Waterdunen

Hoge Platen:

- Vegetatie successie
- Hoge platen lopen vol met vogels uit Vlissingen-Oost

Veerse Meer

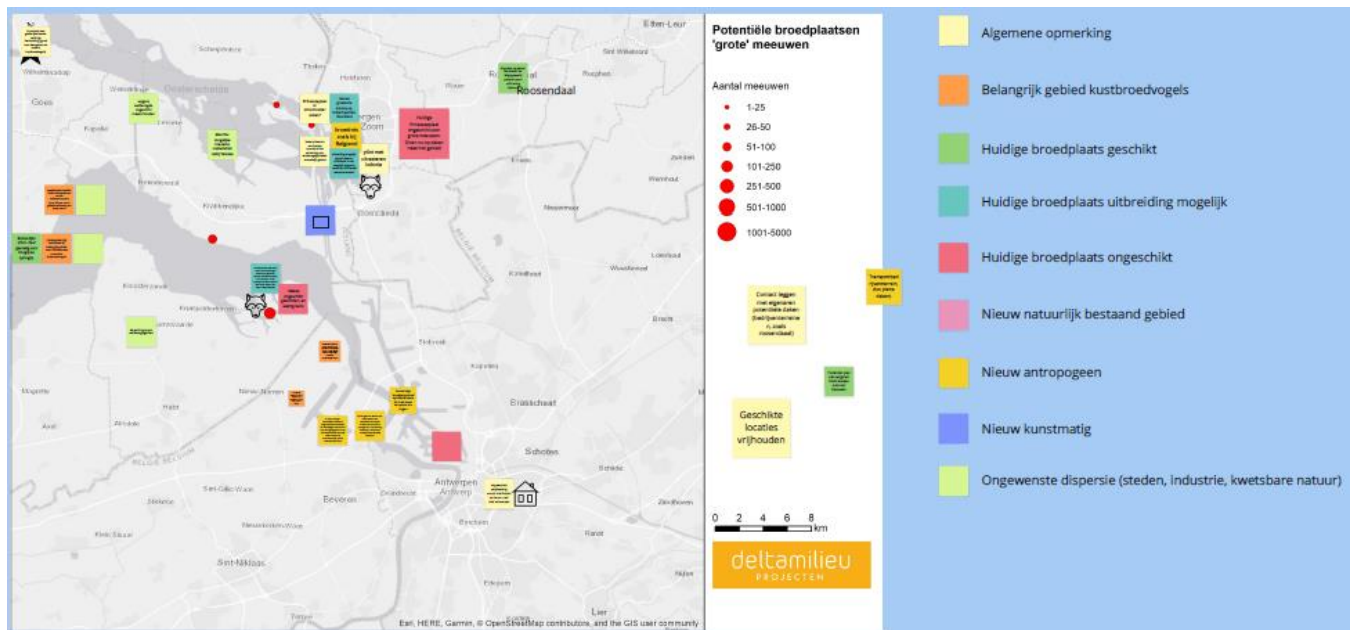
Middelplaten

- Predatie vossen
- Kwetsbare kbv: KVB aangewezen gebied.
- Hier zat vroeger een zeer grote kolonie (2000 vogels) grotendeels verdwenen door vos) broedsucces momenteel zeer slecht!
- Een gebied wat geschikt is voor meeuwen en in het verleden ook gedijde als gebied voor KVB en meeuwen! Lastige kwestie! Hier wordt voor de KVB soorten al gewerkt met vossenrasters (middelplaten en Kwistenburg).

Kwistenburg

- Kwetsbare kbv: KVB aangewezen gebied. de enige populatie dwergsterns op de Bevelanden.
- KVB geschikt.
- Predatie vossen

Deelgebied: ZO Antwerpen/Westerschelde oost/Markiezaat

Oosterschelde

Oosterschelde Oost:

- Mascha: mogelijke toename oestertafels nabij Yerseke

Yerseke Moer:

- Ongewenste dispersie. wegens weidevogels ongeschikt maken/houden

Zoommeer

Zoommeer:

- Prinsesseplaat in stroomraster zetten?
- nieuwe groeiende kolonie op industrieterrein Noordland
- Huidige Prinsesseplaat ongeschikt voor grote meeuwen. Zitten nu op daken naast het gebied
- Roosendaal: broeden op daken Borchwerf en Majoppeveld potentie voor uitbreiding /behoud

Markiezaat

Markiezaat:

- behoud kolonie Markiezaat essentieel ivm verhuizing naar weidevogelgebieden en stedelijk gebied
- uitbreiding mogelijk, cyclisch beheer, drukfactor is vos, mogelijk baggeren rond eiland in combi met stroomraster
- predatie vos
- pilot met uitrasteren kolonie
- broedrots zoals bij Balgzand
- Contact leggen met eigenaren potentiële daken (bedrijventerreinen, zoals Roosendaal)

Westerschelde

Schor van Baarland:

- Ongewenste dispersie: Buitendijks schor. Zeer gevoelig voor hoogtij en springtij.

Hoedekenskerke:

- Kwetsbare kustbroedvogels. Hoedekenskerkepolder 2000 kokmeeuwen en ca. 600 visdieven/noordse stern. Dit jaar eerste gebiedsverkenning van Grote stern!
- Ongewenste dispersie

Jacobspolderweg:

- Kwetsbare kustbroedvogels. Jakobspolder (bij Scheldeoord), belangrijk gebied voor kokmeeuwen en andere kustbroedvogels.
- Ongewenste dispersie

Saeftinghe:

- Helaas ongeschikt geworden, en weinig kans
- Herkolonisatie stimuleren door binnen Saeftinghe enkele pot. geschikte plekken (enkele hectares) uit te rasteren, bv bij schaapskooi. Slim rasteren met raster deels in het water. [idee Peter/RJ]
- Predatie vossen

De Putting:

- Ongewenste dispersie: de putting is een weidevogelgebied

Spuikanaal van Bath:

- Pontons in kanaal

Havens Antwerpen e.o.:

- broedende visdieven, Kluten, plevieren op eilanden in Doelpolder noord, Prosperpolder zuid en in de nabije toekomst Prosperpolder noord
- broedende visdieven, Kluten, Plevieren op eilanden in Putten West, Putten Weide
- in kaart brengen dakbroeders (drone of hoge resolutie luchtfoto's) (in heel België) - daarna kan een bevraging gebeuren bij concessionarissen die mee willen helpen bij instandhouding van de meeuwenpopulatie
- Daken geschikt maken voor dakbroeders met opstaande rand zodat kuikens niet van dak af springen (bv. truckparking Kallosluis) - wel conflict vermijden met SEVESO bedrijven
- kunstmatige broedgelegenheid op boot/veerboot die in de haven een plaats kan krijgen
- ongewenste verplaatsing vanuit Markiezaat en haven naar stad Antwerpen
- Haven Antwerpen: huidige broedplaats ongeschikt.

Bijlage 3 Voorbeelden van oplossingsrichtingen

Case study Antwerpen (tekst: Dorien van Cauteren)

In de haven van Antwerpen heeft zich op het eiland Ouland een kolonie zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw gevestigd sinds 2015. Deze bevindt zich op de daken van de industrie en is verspreid over een bedrijventerrein van 40 ha waarbij de nestlocaties zich verzamelen in over ca. 11 ha. In 2019 ging het om ongeveer 417 koppels zilvermeeuw en 75 koppels kleine mantelmeeuw.

Deze situatie is om verschillende redenen niet ideaal. De meeuwen brengen hun pulli op de daken groot zonder gevaar voor predatie van de vos, wat vermoedelijk voor de snelle expansie van de kolonie heeft gezorgd. In de zomer wordt de roofing echter enorm warm waarbij de jonge meeuwen in de zinken dakgoten belanden, brandwonden ontstaan en de dieren van de daken vallen met in 2019 160 gewonde en 32 overleden meeuwen tot gevolg die tijdens het broedseizoen praktisch dagelijks werden opgehaald door opvangcentra voor wilde dieren.

Ook voor de bedrijven is deze situatie in hoge mate ongewenst. In de eerste plaats worden goederen en machines besmeurd met uitwerpselen;

- het verkleuren van lak door het invreten van uitwerpselen op nieuwe auto's, projectlading,...
 - het invreten van uitwerpselen op oppervlakken (bv. hoogwaardige staalplaten in buitenopslag,....)
- (bv. : In het verleden werden grote partijen staalplaten afgekeurd omdat deze te sterk waren bevuild met uitwerpselen. Deze platen moesten worden afgestoomd op kosten van de terminal uitbater.)
- Besmeuring van zonnepanelen waardoor hun rendement sterk afneemt. Voor een dak van 6800m² komt dit neer op een kost van 16.500 euro per jaar om de zonnepanelen operationeel te houden door het 3x/jaar te laten kuisen.
 - Het verstoppert van regenwaterafvoeren, dikwijls met wateroverlast en/of waterschade in magazijnen tot gevolg.

Het periodiek kuisen van daken, afvoeren en goten brengt niet enkel enorme kosten (zie verder) met zich mee maar houdt ook aanzienlijk veiligheidsrisico's in voor het personeel van de werkgever, meer bepaald :

- De meeste daken zijn niet ontworpen om regelmatig te betreden/reinigen waardoor dit een aanzienlijk risico inhoudt. (bv. Dikwijls ontbreken toegangsladders en zijn er geen ankerpunten of leeflijnen voorzien waaraan men zijn valharnas kan vastklikken,...).
- Meeuwen kunnen erg agressief worden wanneer ze worden benaderd. Hierdoor verhoogd het valrisico bij dakwerkers.
- Tijdens het broedseizoen lopen er regelmatig kuikens op de rijbaan die automobilisten instinctief trachten te ontwijken. Ook de aanvallende ouderdieren doen chauffeurs frequent schrikken. Bij dergelijk ongecontroleerde manoeuvres is het niet denkbeeldig dat er aanrijdingen worden veroorzaakt. Er werden al meldingen ontvangen van geblesseerde medewerkers en bijna-accidenten met vorkheftrucks. Voor de bedrijven is de maat vol.

De zoektocht naar alternatieve broedlocaties is ook geen evidentie aangezien er daarbij ook rekening moet gehouden worden met doelstellingen voor strand- en plasbroeders zoals Strandplevier en Kluut.

Zoektocht naar alternatieve locaties binnen de havens. Wat eventueel mee genomen kan worden in de case is een alternatieve nestlocatie die wordt gecreëerd door de aanleg van nieuwe spoorweginfrastructuur op ongeveer 450 m van de huidige kolonie van Ouland.

Hier zal binnen de nieuwe treinsporen een driehoek vrijkomen die mogelijk als broedplaats kan worden ingericht en omheind om predatie te voorkomen. Belangrijke disclaimer is dat deze plannen nog niet definitief zijn en de oplossing voor de meeuwen momenteel enkel nog maar theoretisch bekeken kan worden aangezien we nog niet zeker zijn van de effectieve haalbaarheid.

Conclusie:

Als eerste is dit een goed voorbeeld van wat er gebeurt als een bestaande kolonie ongeschikt wordt (gemaakt). Vervolgens laat dit zien dat deze nieuwe vestiging een groot probleem is in een haven/industriegebied en dat het niet gemakkelijk is om een geschikte alternatieve broedgelegenheid te vinden binnen en buiten de haven. Het is sterk aan te bevelen hier met alle omliggende terreinbeheerders en steden om de tafel te gaan zitten om naar alternatieve locaties te gaan zoeken want de situatie in de haven is onhoudbaar. En wat is de haalbaarheid van ecologische oogpunt?

Case study potentiekaart Grevelingenmeer (tekst: Wendy Janse)

Evaluatie workshops

Hoewel de workshops inhoudelijk onveranderd zijn ten opzichte van het originele plan geeft een digitale bijeenkomst een andere sfeer, effectiviteit en motivatie. Het duurt langer voordat de werkvorm duidelijk is, mensen zich uit durven te spreken en er een sfeer is waarbij ideeën los komen. Uit de praktijk blijkt dat veel concrete afspraken en interessante ideeën juist tijdens het kopje koffie na een fysieke bijeenkomst worden opgedaan in gesprekken met een kleine samenstelling. Het 'kopje koffie achteraf' mist nu. Vanuit de terreinbeheerders is vaak één medewerker aangewezen op de workshops bij te wonen. Bij de terreinbeheerders is het Deltagebied opgedeeld in meerdere beheereenheden of regio's waardoor de mensen aan tafel niet alle gebieden goed kennen. Dit maakt dat er een stuk gebiedskennis mist tijdens de gesprekken waardoor het moeilijk is om tot concrete oplossingsrichtingen te komen.

Aanbeveling

De afwezigheid van informele gesprekken die in de pauzes van bijeenkomsten normaliter organisch ontstaan kunnen digitaal moeilijk vervangen worden. Omdat er voor een gedragen visie met oplossingsrichtingen behoefte is aan specifieke gebiedskennis is er bij wijze van proef/pilot een gesprek geweest over de Grevelingen. De Grevelingen gaat in het kader van het project Getij Grevelingen een grote verandering ondergaan waarbij het een kans is om de gesprekken over grote meeuwen vooraf aan dit proces te voeren. De verantwoordelijke teamleider van Staatsbosbeheer, de ecooloog en twee medewerkers van Deltamilieu projecten hebben in een digitale bijeenkomst de volgende agendapunten behandeld:

1. Broedlocaties kwetsbare kustbroedvogels in de Grevelingen
2. Huidige situatie broedlocaties grote meeuwen in de Grevelingen
3. Potentiele broedplaatsen van grote meeuwen in de Grevelingen

Doordat er mensen aan de digitale tafel zaten met gebiedskennis, kennis over verspreiding en ecologie grote meeuwen en de opgave voor de meeuwenvisie werden er concrete en vruchtbare ideeën opgeworpen voor het realiseren van broedlocaties van grote meeuwen. Binnen een uur kon er een kaart worden getekend met specifieke plekken waar mogelijkheden zijn om broedlocaties te realiseren. We raden aan om bij belangrijke aaneengesloten gebieden dit soort gesprekken te voeren met een samenstelling van personen waarbij zowel verantwoordelijke personen (teamleiders, gebiedsmanager, beheerders) en mensen met gebiedskennis (boswachter ecologie, ecologen) en medewerkers van Deltamilieu Projecten met specifieke gebiedskennis.

Bijlage 4 Deelnemers werksessies Meeuwenvisie

Albert de Bruijn, dagvoorzitter
Theo Muusse, Staatsbosbeheer
Floor Heinis, Port of Rotterdam
Hanna Borren, Het Zeeuwse Landschap
Frans van Zijderveld, Natuurmonumenten
Johan Hoebe, Port of Antwerp
Marijke De Vreese, North Sea Port
Erik de Jonge, Brabants Landschap
Rachel de Groot, ZMf
Tessa Wisse, ZMf
Cees Pons, Port of Rotterdam
Marijke van de Staak, Vogelbescherming
Stas Peters, North Sea Port
Dorien Van Cauteren, Port of Antwerp
Floor Arts, Deltamilieu Projecten
Gerard Westerweel, ZMf
Johan Baetens, Natuurpunt Vlaanderen
Peter Symens, Natuurpunt Vlaanderen
Sonja Weeda, Vogelbescherming
Wannes Castelijns, Het Zeeuwse Landschap
Wijnand Vette, North Sea Port
Josephine Pawsey, ZMf
Robbert Wolf, Port of Rotterdam
Wannes Castelijns, Het Zeeuwse Landschap
Roland-Jan Buijs, Buijs Eco Consult
Tijmen den Ottelander, Natuurmonumenten
Wendy Janse, Deltamilieu Projecten
Pim Wolf, Deltamilieu Projecten